

BIBLIOTECA POPULAR

PRAT DE LA RIBA

LA NACIONALITAT
CATALANA

50 céntims

N.º 1

QUART MILER

LA NACIONALITAT

CATALANA

Biblioteca de Catalunya – Dades CIP

Prat de la Riba, Enric

La Nacionalitat catalana

Facsim., Barcelona : Tip. L'Anuari de la Exportació, 1906
ISBN 978-84-393-7425-1

I. Escola d'Administració Pública de Catalunya II. Títol
1. Nacionalisme - Catalunya
323.17(467.1)

Edició electrònica a:

www.eapc.cat/publicacions/varia/nacionalitat_catalana

© D'aquesta edició:

2007, Escola d'Administració Pública de Catalunya

Barcelona, abril de 2007

Reproducció facsimil de la primera edició

de la Tipografia L'Anuari de la Exportació (Barcelona, 1906)

Tiratge: 1.000 exemplars

ISBN: 978-84-393-7425-1

Dipòsit legal:

Fotomecànica: Anglofort, SA

Impressió: Gràfiques Pacific

Enrich Prat de la Riba

LA NACIONALITAT CATALANA

Edició facsímil | Barcelona, 2007
Escola d'Administració Pública de Catalunya

BARCELONA

—
Tip. L' Anuari de la Exportació

Passeig de S. Joan, 54

1906

INDEX

CAPITOL PRIMER

INTRODUCCIÓ

L'hivern dels pobles.—Catalunya al començar el segle XVIII: idees de llavors: el poder reyal.—Castellanisació. — Catalunya devé província.—Centres impulsors y radiacions perifèriques.—Fenòmen característich dels renaixements.—La pagesia catalana.—Corts de 1702: el renaixement comença.— Els seus moments capdals. 9

CAPITOL II

PROVINCIALISME Y REGIONALISME

Provincialisme de Catalunya.—La seva fórmula doctrinal.—Unitat y varietat.—Les fórmules orgàniques.—Els cercols concèntrichs. — Regionalisme. — Sistema particularista de l'Almirall.—Falla de tots els sistemes regionalistes. — Llevat nacionalista. 22

CAPITOL III

GÈNESI DEL NACIONALISME

Romanticisme.—Els poetes, els historiadors, els arqueòlechs. — Sentiment de patria, —

La personalitat de Catalunya.—El catalanisme.—Idees y tendències que s'hi confonen.—El dret català.—L'esperit nacional en l'art.—Tradició del pensament català.—Nació y nació catalana.—La Nació y l'Estat. 39

CAPITOL IV

INICIACIÓ Y DIFUSIÓ DEL NACIONALISME

El Centre Escolar Catalanista.—Tres discursos.—Primers periòdichs que varen acullir la nova fórmula.—Compendi de la Doctrina Catalanista.—Campanyes periòdiques d'esperit nacionalista.—Conferències al Ateneu sobre la nacionalitat catalana.—Assamblea catalanista de Barcelona.—L'obra den Duran. 51

CAPITOL V

EL FET DE LA NACIONALITAT

El fet social y el fet jurídic.—La nacionalitat en els geògrafs; en els historiadors; en els sociòlechs.—Caràcters de la nacionalitat. 62

CAPÍTOL VI

LA IDEA DE NACIONALITAT

Impresió de conjunt de les diferents teories.— Doctrines geogràfiques: els límits naturals.— El romanticisme.— La raça.— La individualitat social.— La escola històrica.— La llengua.— El caràcter nacional.— L'organisme social.— L'esperit nacional. Síntesi ideològica.— Territori, raça, llengua, dret, art.— Lo que és la nacionalitat. 70

CAPITOL VII

EL FET DE LA NACIONALITAT CATALANA

La *ethnos ibèrica*.— La unificació romana.— Triomf de les nacionalitats esclavitzades.— La llengua catalana.— L'esperit nacional.— Empuries.— L'art de Catalunya.— L'esperit mercantil.— Criteri jurídic i polític de les terres de llengua catalana. 93

CAPITOL VIII

EL NACIONALISME POLÍTIC

Conseqüència del fet de la nacionalitat.— Nacionalisme i pan-nacionalisme.— A cada nació un Estat; obgecció.— La evolució del Estat.— Antinomia aparent en-

tre'l nacionalisme y l'universalisme o mundialisme.—Se resol en l'Estat Compost o Federació d'Estats nacionals.—Caràcter de la organissació federal.—La seva missió històrica.—Quan és una forma tránzitoria pera conduir a la unitat.—Estat Català y Federació Espanyola.... ... 101

CAPITOL IX

L'IMPERIALISME

Es un grau de l'evolució nacionalista.—Els grans imperialistes són fervorosos nacionalistes.—L'Emerson.—L'imperialisme den Roosevelt.—Formes d'imperialisme.—Elements essencials del imperialisme.—El nacionalisme devenint imperialisme. 115

CAPITOL X

ACABAMENT

Esmortuiment de Catalunya.—Renaixement.—Industrialisme.—Provincialisme.—Regionalisme.—Nacionalisme.—Començament de la etapa imperialista.—La Federació Ibèrica. 124

CAPITOL PRIMER

INTRODUCCIÓ

Cada any la natura ens dona una imatge viva de lo que és el renaixement d'un poble. Cada any, l'hivern estronca la circulació de la vida, deixa nues de verdor les branques, cobreix la terra de neus y de gebrades.

Més la mort és aparent. Les neus de les montanyes se fonen, engroixint els rius que porten a la plana la força acumulada de gèleres y congestes; la terra sent penetrar, per totes ses molècules, la humitat amorosa de l'aigua que feconda; sota la crosta de les glaçades o el gruix protector de neu y gebre, les llevors tremolen y es clivellen, obrintse pera donar pas a la vida que revé; les velles soques dels arbres senten l'estremitut, l'escarrifança, que anuncia la nova pujada de la sava. Després el sol allarga els dies y entebiona l'aire; reculen les neus als bachs de les altes serres, l'oreig gronxa els sembrats

y les branques grosses, a punt de brotonar; creix l'esclat de moviment, de vibració, d'activitat per tota la natura; y les seves innumbrables remors canten altra vegada l'himne etern a la vida renovada.

Així mateix pera'ls pobles, l'hivern no és la mort sinó la gestació d'una nova vida. L'hora trista de les nacions és aquella en que's lluita ab lo impossible, ab el fat enemich, ab la hostilitat declarada de les grans corrents universals, que aixafen y dobleguen els pobles com els rius fòra de mare les canyes y els joncars de les margenedes.

A la primeria del sigle XVIII ja havia començat l'hivern pera la terra catalana. S'aguantaven dretes encara, esperant l'hora pròxima en que els destralers de Felip V en farién llenya, les institucions polítiques de Catalunya. Però anorreada la força social del nostre poble, que era la deù potent que havia de nodrirles, ja en comptes de organismes vius havien anat devenint membres frets, paralisats, morts, que no més per inercia's sostenien.

La despoblació, la decadencia del comerç, l'anulació de la marina, havien empobrit a Catalunya. Les lleys, els funcionaris, la orientació de les vies comercials que del Mediterrà havien passat al Atlàntich, la si-

tuació internacional que feya a turchs y pirates argelíns senyors del nostre mar y barrava l'expandiment de Catalunya ab el cercol infranquejable d'aqueixos pobles barbres, el desgavell administratiu de l'Estat, les guerres llargues y costoses sostingudes pera repel·lir les impositcions del uniformisme o les invasions estrangeres, tot anava en contra de la prosperitat de Catalunya.

Les idees y els sentiments que allavors governaven el mon encaminaven els homes a les grans unitats mecàniques de formació violenta: clasicisme, regalisme, centralisació eren els ideals nous de aquelles generacions. Tot el poder, tota la raó de ésser y de viure dels pobles estava en els reys, que concentraven y absorvien en la seva persona l'Estat y la nació y la patria. Els reys eren senyors dels súbdits y com propietaris del territori nacional, llur voluntat lley suprema del país. La Reforma, afeblint el poder social de la Iglesia; el predomini del clasicisme, enfortint ab l'exemple y ab les lleys del imperi de Roma el poder feudal dels sobirans, varen contribuir vigorosament a preparar aqueixa època, de brillantor de la monarquía, en que'ls pobles s'ajeuen sota els peus de la majestat reyal que passa.

El rey ho era tot en la vida nacional; els

pobles y llurs necessitats, interessos y afec-
cions no eren res. Tota la força era del rey
y venía del rey: el concell de la cambra del
rey governava la nació; la ciutat, en que'l
rey bastía el seu palau, devenía la capital
de la nació; la llengua que'l rey parlava,
la lley civil que'l rey seguía, les costums lo-
cals en que'l rey participava o intervenía,
eren la llengua y el dret y les costums per
excel.lencia, les formes tipals de llenguatge,
de vida jurídica, de vida social. Lo que no
s'hi acomodava o se'n distingía era escepció,
particularitat, privilegi, que's tolerava però
que a la curta o a la llarga havia de des-
aparèixer.

Donchs aquesta gran força de la monar-
quía estava també en contra de Catalunya.
Per la provenença del llinatge en que'l po-
der reyal radicava, per la tendència natu-
ral de tots els poders forts a abusar de la
seva força, per la resistencia de Catalunya
a les invasions de la monarquía absoluta y
la seva adhesió a les llibertats populars, per
la nacionalitat de les families de que estava
voltada y dels agents y funcionaris de que
principal y casi exclusivament se servía, la
monarquía va ésser a Espanya un gran fac-
tor d'anulació de Catalunya. La nostra te-
rra, que un temps havia sigut pricipal ins-

trument de la política dels reys d'Aragó, de mica en mica, va restar totalment escluida del govern. Ve un temps en que no's troba ni un català al davant de les escuadres ni dels exèrcits, ni en el govern de les províncies y colonies, ni en els Concells de la Corona que decidíen la pau o la guerra y feyen les lleys de que depenia la prosperitat o la desgracia.

Catalunya pobra, sense comerç, sense industrial, Catalunya sense direcció política autònoma, va quedar també sense cultura propia, subjecta a la cultura de la Cort, tributaria de la cultura castellana. En Boscan escriu en castellà les seves composicions poètiques; en Pujades publica en castellà la seva crònica que havia començat en llengua catalana; en castellà escriu els seus Anals en Feliu de la Penya; en castellà els galantejadors componen sonets y madrigals a les dames en les reunions de la noblesa provinciana; y ha d'anar seguint com un plany, com una queixa, la tongada estèril, ploranera, dels panegírichs de la llengua catalana.

Les poques manifestacions, y encara neulides y encarcerades, de la cultura nostra d'allavors, són castellanés. L'ideal que allavors esdevenia, lo futur que's feya actual

era un ideal de assimilació a la llengua y la cultura castellanés que arribaven a Catalunya ab l'esclat esplendorós, ab la auriola gloriosa, ab els prestigis irresistibles de la augusta, sacra, cesàrea y catòlica magestat de la corona. Quan en 1714 va caure l'últim baluart de les llibertats polítiques, ja la intel·lectualitat catalana havia adoptat el castellà per llengua vulgar de la cultura, com més tart havia de adoptarse en tots els actes de la vida pública, com mes tart havia de convertirse en única llengua escrita de la nostra terra.

Pobra, sense acció política, sense cultura propia, sotmesa al govern, a la llengua, a la direcció social d'un altre poble, Catalunya va perdre la noció de la propia personalitat, va devenir *provincia*. Ànimes escullides varen conservar tot temps el recort del passat y mantenir la protesta passiva contra'l present, pero passaven silencioses, isolades, y, al capdevall, fins en aquets esperits clarividents, va esborrarse la consciencia reflexiva de la colectivitat, restant no més, ab accentuació especial, el mateix sentir inconscient de la massa.

La tardor havia acabat, l'hivern progectava la seva ombra sobre la terra catalana.

Però no van ab simetria les transforma-

cions dels pobles. Comencen pels cèrcols superiors de la vida nacional y, després, irradien, en ondes concèntriques, fins a les capes socials més fondes, que son també les més fortament encastades a la costum, les més resoltament contraries a les innovacions, a les mudances. La transformació està virtualment acomplida quan tots els centres propulsors de la vida nacional han sentit el nou impuls, perquè cada centre propulsor, fatalment, necessàriament, trasmet la impulsió rebuda, en irradiacions indefinides, a tot el sistema social de que ell es centre. Més, sovint, l'impuls del nou ideal està en curs de transmissió, no ha arribat a les capes socials extremes, quan ja una nova corrent comença a fer vibrar el centre propulsor; y encara van arribant a la periferia les primeres impulsions quan ja l'impuls d'aqueixa corrent nova ha començat un nou procés d'irradiació.

Així se produeix, en els renaixements, un fenòmen que desorienta y confon a molta gent: avancen simultaniament dues impulsions contradictories en diferents graus de la escala de transmissió. Aixís, avuy, a Catalunya, la corrent descatalànizadora va acabant de dur, per la empenta rebuda, la seva acció cap a les periferies de la vida catala-

na quan ja en els cims enlairats la nova corrent escampa la seva acció catalanisadora. Coexisteixen, donchs, un procés de catalanisació y un de descatalanisació, tots dos en moviment, en activitat, l'un obrant pels volts dels cercols superiors, l'altre foragitat dels alts furgant per la periferia. Es natural, donchs, que mentres se restaurava en els Jochs Florals la llengua catalana, la gent se deixés de escriure en català; que quan en Verdaguer publicava en català l'Atlàntida, les familias humils consideressen un insult, una ofensa, que se'ls escribissen en català les cartes (1); que augmentin les disposicions ministerials de caràcter centralista en plena efervescencia de campanyes nacionalistes. Això és natural, és llògich; lo que no és natural ni llògich és basarhi pessimismes o be arguments contra les noves doctrines (2). Vist per sobre, sembla que avança més la corrent que guanya les gentades. Més no és així. La que arriba

---

(1) A mi va succeirme escrivint cartes en català l'any 1886.

(2) En Mañé y Flaquer per no haver penetrat ayxó, va fer sovint argument contra'l catalanisme de haverhi cada dia més Juanitos y Pepitos en comptes de Josephs y Joans, de no posar la 'y entre 'ls noms de casa paterns y materns, &. «Abans—solia dir—quan no 's feyen assemblees calalanistes, ni diaris en català, ni tants llibres y poesies, erem més catalans».

a la massa és la corrent que mor; la que veritablement avença y triomfa és la que domina en els cims, en els centres d'impulsió, en els cercols propulsors de la vida nacional.

Quan els turchs varen ensenyorirse de Constantinopla y Colom va descobrir l'Amèrica, virtualment va quedar acomplida la ensorrada econòmica de Catalunya; prou se resisteix la nostra terra, però la impulsió d'aquets fets trascendentals, de mica en mica, acaba ab la prosperitat de Catalunya. Quan Ferran el Catòlich, ab la unitat espanyola, va fer omnipotentia la monarquia, virtualment varen restar destruïdes les llibertats populars: no érem encara a Villalar, al cadafalch den Lanuza ni al Decret de Nova Planta, però fatalment havíem d'arribarhi; perquè no mes la voluntat del rey les sostenia y, si la voluntat del rey les aguantava, la meteixa voluntat podia derrocarles. Quan Felip II va fer de Madrid la Cort d'Espanya, virtualment va ésser consumada la subgecció de Catalunya al pensament y la direcció del poble castellà: llarga va ser la resistencia, però desde llavors la invasió ha seguit fatalment y encara avuy continua en el si de la nostra patria renaixenta.

En el cor meteix d'aqueix hivern va co-

mençar la vida nova. Com feconda la llevar colgada en ses entranyes, la terra va fecondar l'esperit català que el mal temps va arracerarhi.

La terra és el nom de la patria, la terra catalana és la patria catalana: totes les generacions ho han sentit, totes les generacions ho han consagrat. La terra dels pares que guarda les despulles dels nostres morts y guardarà les nostres y les dels nostres fills és la terra viva de les generacions que són, el pit may assecat que nodrirà a les generacions vinentes com ha nodrit a les passades.

Quan Catalunya va restar pobra y subgecta, quan va devenir provincia, l'esperit català, foragitat de les altures, va esperar colgat en les classes terraçanes que tornés el bon temps de germinar, créixer, florir y treure ufana. Les gents encastades a la terra per tradició, per amor, per necessitat de viure, varen ser la claustra materna aont l'esperit català va arredossarse, aont va sentir el primer impuls de grillar y creixer.

La terra, dipòsit grandió de la vida nacional, havia anat donant a la patria elements successius de prosperitat y de força. En les reculades centuries de la Edat Mitja va nodrir les ciutats, després va crear les vi-

les y sempre una corrent seguida, may estroncada, va anar duent a la classe burgesa y menestrala de les viles y ciutats la sanch sobrera de la terra.

Mentres aqueixa avanguardia de la terra, mentres els burgesos y menestrals acomplien l'obra social de enriquir ab el comerç y el treball dels obradors la patria y l'obra pública de pactar ab la monarquia les llibertats populars, y bullien en cases comunals y en Corts y Parlaments, una transformació en el camp anava solidantse: la redempció dels pagesos, la transformació de tota una munió de esclaus en propietaris de la terra.

Fins allavors la pagesia havia nodrit el terç estat desintegrantse, sobreixint la seva població cap al clos dels poblats y adoptant les professions ciutadanes. Allavors, no. Allavors la gent pagesa entra a la vida pública, entra en el terç estat, tota en massa, sense deixar el mas ni la terra aont havien viscut fruit y penant els seus passats. Va entrarhi en plena tardor, en plena decadencia de la cultura catalana, quan la aristocracia començava a fondres en el sol de la monarquia, quan la burgesia gastada per llargues lluites perdía el nirvi de la seva força, la riquesa, al embat de condicions

econòmiques malestrugues. Va posarse, ab tota la seva energí, al costat de les institucions catalanes en les grans crisis del sigle XVII y primería del XVIII, y, per la retirada ab aqueixes primeres batalles seves, ha estat en els temps moderns suport vigorós dels moviments furistes, abans de donarse a les reivindicacions catalanistes y de donar a la causa d'aqueixes reivindicacions els homes que les han formulades, exalçades y organisades.

La entrada de la gent pagesa en la vida pública catalana va fer començar la renaixença. La força acumulada de tantes generacions no podia restar morta. Els fadristerns empedredors de les masíes renoven y enforteixen ab sanch novella la població de les ciutats y viles. La terra no pot mes, a cada generació un allau de jovent ha de correr cap als poblats y es trova allà ab els obradors parats y els ports solitaris. Allavors va fentse irresistible el desitg de entrar en la llunyana y paradisiaca Amèrica. Ja no's pensa ab el passat, se pensa ab quelcom de nou, ab quelcom de que no van fruir el burgesos dels bons temps de Catalunya, y la idea fermentada esclata a la fi devant del Rey en les Corts de Barcelona.

Va ser pels primers anys de la divuitena

centuria, en les darreres Corts normals de Catalunya presidides pel rey meteix que mes enllà havia de destruirles, per Felip V. el fundador de la dinastia borbónica. Es allavors que se sent en les entranyes de la terra catalana aqueix primer impuls de renaixença: en plenes Corts els representants de les ciutats y viles catalanes varen reivindicar pera els catalans el dret de mercadejar ab Amèrica. En aquella hora una nova era comença pera Catalunya, la era nostra, el renaixement.

Trigaràn encara anys y anys els nostres passats a aconseguir la victoria d'aquesta primera batalla, hauràn de passar encara pels martiris de una guerra destructora y la humillació de perdre les últimes llibertats polítiques, però ja desde llavors el renaixement ha començat, y lentament, suaument, pel procés de les evolucions vitals, van esdevenint, una darrera l'altra, les grans fases de la renaixença catalana, superposantse a tall de capes geològiques sobre'l granet incommovible de la terra: de primer, el període industrial, la activitat econòmica, la riquesa; després, la renovació històrica, la literaria, la artística; més enllà, el despertarment de la consciencia reflexiva del ésser nacional; darrerament la fase política, la

creació del organisme polítich de la nacionalitat, que es l'obra d'ara, la flor de voluntat del nostre renaixement integral.

CAPITOL II

PROVINCIALISME Y REGIONALISME

Considerem un moment la evolució de la consciència colectiva de la terra catalana desde aquells temps ja llunyans, en que Catalunya havia devingut provincia, fins a hores d'ara. Comença ab un esblaimat provincialisme, feble y vergonyant protesta de la gran diferenciació latent que pugna per manifestarse. Es el primer pas, l'embarbussat tanteig de la veu que per primer cop cerca la paraula. Dominava allavors la concepció purament mecànica de l'Estat y de la organisió social: l'Estat era una màquina, quelcom inorgànich, inanimat, com un conjunt de bancades de ferre, de rodes y lliants que una voluntat mou y combina a son pler, era la clàssica *nau* de les compa-

racions retòriques, l'Estat-Quartel, uniforme, gris, ab ses llargues rengleres de finestres totes iguals, habitació de l'home número, de l'home regimentat, que mou y governa una voluntat de fòra en comptes de la seva propia voluntat.

Dintre d'aquesta concepció de l'Estat, la provincia no té substancia propia, no és res, ni una part tan sols; és un troç, és un fragment. El veritable provincialisme se troba bé ab aqueix estat, vol mantenir y posseir en tota la seva plenitut els distintius de provincia; lluita desesperadament, com a la Corunya anys enrera, pera que no li prenguin una capitanía general, pera que no li toquin una audiència o no la deixin sense tal o qual comandancia, escola militar o fàbrica de tabachs.

El provincialisme a Catalunya no ha pres may aquesta forma. Els nostres passats dels primers temps de la renaixença catalana en parlaven certament, però hi posaven la lleu d'un esperit que és precisament la negació del provincialisme. El provincialisme de Catalunya, glosat per en Balmes y els primers presidents dels Jochs Florals restaurats, és un provincialisme prenyat de radicals reivindicacions, que defensa no lo que'ns uneix y assimila més a l'Estat, sinó'l

manteniment de lo característich existent, encara que sovint se tracti d'atardades persistencies d'un règim general modificat en les altres províncies. El títol que s'adueix és l'amor o adhesió dels catalans y l'amor d'aquets a les coses de la seva província se llegenditima ab l'aforisme: *No pot estimar la nació qui no estimi sa província*, síntesi de tota la teorissació del provincialisme.

No existeix encara consciencia d'una diferenciació fonamental: les diferencies són detalls, són excepcions, furs o privilegis més o menys disculpats o escusats. *Nuestros clásicos* són els clàssichs castellans, la llengua castellana és la nostra llengua, la nostra historia és la historia d'Espanya, els reys castellans són els nostres reys, Covadonga el primer crit de la nostra reconquesta, els grans homes y les grans obres de la civillissació castellana, els nostres grans homes y les nostres grans obres. El català o llemosí, llengua materna uns cops, dialecte altres vegades, no'ls deya casi res; y el dret civil català, dret foral o municipal, va ser desnaturallissat per la lley hipotecaria sense aixecar protestes, com no n'havía aixecat cap el primer intent de codificació; y fins quan, més enllà, algunes veus varen sortir en defensa seva, donaven raons d'oportunitat, però

s'ajupien a acceptar com a veritat inconcusa que havia d'anar desapareixent pera fer lloch al dret general o comú, és a dir, al dret castellà.

Tota l'apologètica d'aquesta fase del nostre renaixement, cab dintre d'allò tan rebregat que *per estimar la nació s'ha d'estimar la província*, sofisme buyt que no més va enganyar als catalans que l'utilisaven, que se'n servien pera justificar als seus propis ulls la contradicció vivent que'ls atormentava.

Els demés no varen enganyarshi, no. Perque, ¿com havien de creure la gent veritablement espanyola que, per estimar més la llengua castellana, havia d'estudiarse, conreuar y estimar primer la catalana; que la existencia de les nostres particularitats jurídiques havia de fernos apreciar més el *derecho común*, fundat cabalment en principis contraposats als nostres; que, donantnos al gòtich y romànich de nostres monuments, sentiríem més intensa devoció per l'Alhambra o la Giralda; que, enamorantnos de les institucions catalanes, creixeria la nostra adhesió a les institucions de l'Estat, basades en principis, tradicions y lleys que són negació dels principis, lleys y tradicions que informaven les nostres?

Això, entenent per província Catalunya, y per provincialisme l'afició o amor a les coses de Catalunya. De les veritables províncies no cal pas parlarne, ni se n'ha parlat may entre nosaltres. ¿Què són sinó una divisió arbitraria que ni arriba a tocar tan sols l'epidermis del país? ¿Com ha d'influir en l'amor a la nació l'estimar uns quants quilòmetres de carretera, la capitalitat d'una audiència o l'allotjament d'alguns batallons? ¿Què'n pot sortir d'un provincialisme semblant sinó una ridícula parodia del veritable patriotisme, del patriotisme sagrat que porta al sacrifici de la vida, quant més al de miserables engrunes del àpat burocràtic?

Va anar fent vía l'amor a la llengua catalana, l'estudi de la història pròpia, la adhesió al dret civil. Les costums patriarcals de la família catalana, la milenaria barretina, tot lo típic y especial de la nostra terra, va inspirar als poetes que ho veyen a la hora santa de la declinació, a la claror d'una posta embellidora. Va seguir la bifurcació de l'ànima catalana, que continuava tenint per seu y propi tot lo que'l poble castellà havia anat fent passar com únich espanyol, però començàvem ja a no demanar

perdó de ser catalans. Al parlar de la *nostra* llengua, del *nostre* dret, del *nostre* teatre, tractant de la llengua, el dret, el teatre de Castella, ja no'ns disculpavem com d'una falta de tenir també una llengua, un dret, una literatura propis. Admetíem la monstruosa coexistència de les dues cultures, de les dues psicologies sobreposades d'inferior a superior, y fins volíem trobarhi un fonament.

El fonament que, de boca en boca o de ploma en ploma, ha durat fins avuy és l'harmonía de l'unitat y la varietat. Argument espigolat pels camps de l'estètica alemanya, empeltat de sabor teològich ab analogíes cercades en el dogma catòlich de la Trinitat, no sortía d'una vaga y estèril poetisació. De tant que podia provar, no probava res. ¿Què havia de ser hu, què havia de ser vari? Y dintre de cada element ¿fins aont ha d'arribar la unitat, desde aont ha de començar la varietat? El principi de la varietat en la unitat no'ns dirà, per exemple, si hi ha d'haver una sola lley civil en tot l'Estat, ni, admetent escepcions, ens ensenyarà quines materies ha de reservarse la lley comú y quines la lley foral, ni si aquesta ha de comprendre tal o qual territori. Pera resoldre aquets punts haurem de recórrer a raons

de tradició, econòmiques, d'oportunisme que ab altres raons de la meteixa mena podrán ser contradites. La varietat en l'unitat no'ns servirà de res.

Molts catalans, no obstant, s'hi han repenjat pera anar pujant la costa de la nostra renaixença, que és vella consuetut dels homes cercar raons que llegendimin llurs sentiments o llurs desitjos. Bon goig havem de sentir, donchs, a n'aquesta crossa venerable d'haver acompanyat tota una generació pels camins de la patria, d'haverla ajudada a pujar un graó més. Però no satisfeya als enteniments cercadors ni donava compliment als sentiments cada día més vius y a les aspiracions cada día més definides.

Les teoríes orgàniques escampades per l'escola històrica, el krausisme y el positivisme a l'hora, varen donar els elements de la nova teoria, cercada ja en la terra ferma de la personalitat. L'igualmente de la societat ab un ser orgànich y de les seves grans divisions internes ab els aparells orgànichs és el primer pas, que's perfecciona després ab la aplicació de la doctrina de les persones morals a les societats polítiques y administratives, fent aquella gradació de cèrcols concèntrichs que, començant ab la familia,

passa pel municipi, la comarca, la província o regió y la nació, y es pert en la humanitat. Cada societat d'aquestes és una persona, cada persona té'ls seus drets.

Però ni'ls conceptes d'organisme y aparell orgànich precisaven prou la unitat y la varietat per la meteixa vaguetat de llur equiparació purament metafòrica a la societat y a les seves divisions interiors, ni satisfeyen les aspiracions catalanes. La part està subjecte y subordinada al tot, l'orgue a l'organisme. Invocant el suprem interès d'Espanya (organisme total), podíia exigir-se'l sacrifici de lo privatiu o especial de Catalunya: riquesa, llengua, costums, institucions... y el sacrifici podíia arribar fins a la amputació. ¿Y com negarshi dintre de semblant teoria, a no ser ab raons d'oportunitat y de conveniencia, es a dir, ab raons de diagnòstich que confirmen el dret de l'Estat a imposarnos semblant sacrifici?

De l'organisme únich Espanya ab orgues regionals, traducció literal en llenguatge de moda del principi de la unitat y la varietat, va sortirne la concepció de varis organismes, de varies unitats orgàniques més o menys encaballades, però ab personalitat propia, espressades gràficament ab cercols concèntrichs. Però tampoch hi ha, dins dels

cèrcols concèntrichs, la veritat que's cercava. La lley de creixença del sentiment, en que vol fundarse, és una falsedat: que mimvi en forsa, en intensitat, a mida que guanyi en extensió és veritat unes vegades, mentida unes altres: l'home estima més la família que'l municipi, el municipi més que la comarca, però ni la comarca ni'l municipi ni la província són tan estimats com la nació. Pera salvar la patria els russos varen calar foc a Moscou, y les ciutats y viles sacrificades al bé suprem de la nació com la bona vila de Perelada, patria del nostre Muntaner, són innumbrables.

D'altra banda, la família y'l municipi tenen contorns ben definits: són unitats, són personalitats que se sab aont comencen y aont acaben. *L'unum a se et divisum ab aliis* que constitueix la individualitat, defineix clarament la d'ells, no pas ab aquella separació absoluta ab que distingeix un home dels altres homes, però prou marcadament pera fer impossible tota confusió. No passa aixís ab les altres persones morals esmentades. Tret de la província en la seva acceptió administrativa, creació arbitraria del poder, sense efectivitat social, ni diferenciació intrínseca, però ab límits ben detallats en l'acte meteix de la seva constitució, tret de

la província en aquet sentit purament legalista ¿aont comença y aont acaba la comarca, la regió, la nació?

En el cervell purament nominalista de molts autors de dret, la cosa no tenia cap dificultat. A la manera de qualsevol legislador espanyol que's pensaria haver fet regionalisme batejant ab el nom de *regió* les actuals províncies, com un temps se va imaginar fer federalisme dientne *estats*, fan les comarques igual que'ls *juzgados de primera instancia é instruccion*, les regions igual que departaments o províncies, tot per proclamació dogmàtica del Estat infalible, y la nació és el cos meteix del Estat, l'Estat meteix en el seu conjunt de governants y governats.

A Catalunya la teoria abstracta tenia al devant la realitat viventa. Per això va deixar-se de banda la comarca com a entitat secundaria y la nació que's considerava sinònima d'Estat independent, y tot l'esforç de la elaboració doctrinal va concentrarse en la província històrica, tradicional, viva, es a dir, en la REGIÓ. Era possible parlar de província, referintse a la nostra terra, al bell començament, quan encara era fresca la antiga divisió que feya de tot Catalunya una sola província, però després quan la provin-

cia no va ser Catalunya sinó una entitat administrativa arbitrària, va començar a sonar la paraula *regió* que temps a venir devia ser universalment admesa: y la regió era l'antich principat de Catalunya.

Ab la fase regionalista la bifurcació de l'ànima catalana va desapareixent. Desde'l regionalisme incipient, més social que polítich y administratiu dels publicistes conservadors, que abraçats a la tradició catalana, continuaven subordinantla a la tradició espanyola, quasi sempre als ulls d'ells superior com encarnació del principi monàrquich, fins al regionalisme polítich y administratiu de fesomia federalista, el cicle de modalitats y matisos va passant del dualisme psicològich a la afirmació unitaria de la personalitat catalana, llevat del nacionalisme.

Ab tanta varietat de matisos, va ser aquet un veritable període caòtich, de incoerències, contradiccions y vaguetats, en plena coexistència de totes les concepcions y doctrines, com si totes volguessin ferse actuals pera contribuir al adveniment de la síntesi.

Primer esforç per arribarhi, y esforç potent de esplèndida volada, va ser la teoria de l'Almirall, nascuda al trobarse la corrent formalista, externa, exclusivament jurídica

del federalisme ab la dèu feconda del sentiment català nodrit per la corrent històrica y literaria. Semblava arribat el moment de que'l principi substantiu s'encarnés prenent forma tangible, però no, no hi va haver encarnació sinó juxtaposició; els dos elements no varen fondres, van marxar junts, però destriats com l'oli y l'aygua.

En el gran llibre de l'Almirall sobre'l Catalanisme, poden separarse tots els capítols de la primera part, veritable exposició y defensa empírica del catalanisme, dels demás del llibre en que's constitueix la teoria particularista y s'aplica al problema català. Els uns no necessiten ni serveixen de res als altres. Van plegats en el meteix volum, però no en un meteix sistema o concepció doctrinal. Són dos bastiments separats, una cleda al voltant y un sol nom a sobre.

En la part destinada al Catalanisme, ab algunes remarcables originalitats en la exposició, no fa més que recullir les idees que suren en els cercols y taules de literats, historiadors y artistes. La seva obra personal, propia, és l'altra, és el sistema particularista (1).

---

(1) *Lo Catalanisme*, Barcelona, 1886.—En 1879 l'Almirall encara usava ia denominació de *provincialisme*. En *Los Fueros de Catalunya* s'usa la paraula *regió* apli-

La llibertat—diu— és el major bé del home, però no pot ser absoluta pel fet de la coexistència social, y venen les limitacions que armonisen la dels uns ab la dels altres. El millor sistema polítich és aquell que permeti una major llibertat reduint més les seves limitacions. La llibertat representa el principi individual, la igualtat el social o colectiu; l'una la varietat, l'altra la unitat; per l'una ens acostem al pol de la *anarquia* en el sentit de mínimum de govern, ab l'altra rodolem cap a l'autoritarisme. La llibertat francesa, és igualtat, absorbeix, destrueix les varietats, anivella, aixafa; la llibertat anglesa és la veritable llibertat, és el *self-government*, o govern de sí meteix, reconegut als homes, a les corporacions, als municipis, a totes les entitas socials: és el principi de la autonomia. En el *self-government* se troba el màximum de llibertat ab el mínimum de limitacions. La organització política que realisa sistemàticament aquet ideal és l'Estat compost, format d'Estats petits, associats o federats ab una sobirania propia pera la vida interior de cada un, y una sobirania delegada pera la representa-

---

cada a Catalunya, pero no 's parla de *regionalisme* seguidament fins a la *Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Catalunya* (1885).

ció exterior, guerra y marina, vida comercial, drets individuals, comunicacions, moneda, pesos y mesures; Estat compost que fomenta la varietat, y ab la varietat la lluita, y ab la lluita el progrés, sumant totes les ventatges dels Estats petits ab la força y ventatges dels grans Estats.

La falla capital del sistema particularista és la meteixa del federalisme: no'ns diu quines entitats han de formar Estats petits ni quines s'han de constituir en federació, ni's preocupa del criteri ab que aquesta selecció hagi de ferse. Ens dóna un procediment d'unió o de separació segons s'apliqui a societats unitaries o a societats independents, però no'ns dóna cap criteri pera saber lo que s'ha d'unir o lo que s'ha de separar, quan procedeix la federació que uneix lo deslligat, quan procedeix la federació que deslliga lo ben unit. Particularisme y federalisme fan sempre això meteix: ens donen el contracte, però's descuiden de les parts contractants que han de firmar-lo.

Com un detall secundari, incidentalment, al aplicar la seva teoria a Espanya, diu—y es de tots els escriptors del període regionalista el que diu més—que'ls Estats membres del Estat compost haurien de ser les grans regions, *que havien sigut regnes in-*

dependents: Castella, Lleó, Galicia, Mallorca, Catalunya, Aragó, Valencia, Asturias, Navarra... Y també com a postulat indiscutible, així meteix ho entenen els catalanistes de la corrent històrica y literaria, portats o mantinguts en aquet prejudici, lo meteix que en el del regionalisme federalista, pel gran exemple de la monarquía federal aragonesa. Ni l'ombra d'un dubte entelava la convicció dels uns y dels altres.

Y no obstant, una empenta no més, la feya caure. Principi elemental de tota classificació és unir lo semblant, separar lo diferent, y quan hi ha diferentes gradacions de semblances y de diferencies, han de correspondrehi gradacions de classificació. Posar, donchs, com a membres de una sola divisió Castella, Catalunya, Valencia, Galicia, Lleó y Viscaya y Andalusía, sense tenir en compte les majors o menors diferencies que uneixen o separen les unes de les altres, és insostenible. ¿Per què Extremadura y no la Mancha? ¿Per què Asturias y no la Rioja?

Són grosses, totals, irreductibles les diferencies que separen Castella y Catalunya, Catalunya y Galicia, Andalusía y Basconia: les separa, per no cercar res més, lo que més separa, allò que fa estrangers els homes

uns pels altres, allò que, segons deya Sant Agustí en el temps de la gran unitat romana, ens fa preferir a la companyia d'un estranger la del nostre gos, que al cap d'avall més o menys ens entén: les separa la llengua.

En cambi ¿com se justificarà la separació en dos cossos diferents de Castella y de Lleó, de Castella y Lleó y Extremadura y Andalusía? ¿Aont cercar les diferencies y sobre tot aont trobarles? ¿Què restarà, després d'una bona garbellada, sinó un pam més de calanyés o uns pams menys de calces?

Motiu intrínsech, substancial, nascut en la naturalesa de les meteixes societats unides o separades, no hi és; el motiu que les fa unir o separar és fòra d'elles y independent d'elles: és una supervivencia.

Els fets acomplits lliguen tant als homes, pesen tant sobre l'esperit, que la existencia separada en Estat més ó menys independent allà al cor de la Edat Mitja, sugestionava encara als nostres reformadors en ple sigle XIX. El veritable principi de classificació era aquet. Se parlava de Castella, Lleó, Aragó, Catalunya, Asturies, Mallorca, per haver sigut estats independents o grans províncias en la avior: per res més. No hi ha-

vía cap més raó. Aquet era el grop gros, fonamental, del regionalisme. Quan els unitaristes parlaven de retrocés, d'atavismes, y retreyen el fet del Estat, de la existencia unitaria d'Espanya com argument suprem, teníen raó. L'Estat viu pesa més, molt més que una colla d'Estats morts.

Per això, com si sentissin la inconsistencia de la seva posició, donaven al meteix temps arguments fonamentats en consideracions ètniques, llingüístiques, arguments dislocats que suposaven un concepte ètnich de la regió, contradit sempre en les aplicacions pràctiques que'n feyen a les regions espanyoles.

Aquets arguments, no obstant, són lo millor de la obra dels teorissadors regionalistes, y ab ells y per ells se fan precursors y coadjutors del futur nacionalisme. L'Almirall no va poder sustreures a la diferenciació fonda entre lo que ell ne diu el grupo castellà y el grupo català y va escriure sobre això hermoses pàgines. Y tots els escriptors d'aquell període y del anterior període provincialista, desde els precursors com en Balmes, que al passar l'Ebre se trobava molt més estranger que al passar els Pirineus, fins els que com l'Ixart escribíen fòra

del moviment polítich català, tots una hora o altra varen sentir presenta en llur esperit aqueixa realitat trascendental.

CAPITOL III

GÈNESI DEL NACIONALISME

Al mitg de la revolta incoerència del moviment català, marxava sempre ab pas ferm y orientació segura un estol de catalans, petit a la primeria com filet d'aygua al rajar de la congesta, que mormolaven paraules extranyes, incompreses, en el cor de la nostra societat atrafagada. Eren els romàntichs, els sentimentals, els que reyen y ploraven, eren els que estimaven. Y l'amor no s'enganya may; per això no varen enganyarse. Ai voltant d'ells, polítichs y advocats deyen que si provincialisme, que si descentralisació, que si federalisme o regionalisme; ells repetien humilment la paraula del temps, però dintre d'aquella paraula hi posaven sempre lo meteix, hi posaven Catalunya.

Eren els enamorats de la llengua catala-

na, que ploravan humiliada y malmesa, d'aqueixa llengua que cercaven amorosament per valls y montanyes, escorcollant la memoria del poble y les obres de les generacions passades; eren els pacients confegidors de pergamins, abocats sempre al pasat aont veyen una Catalunya lliure, forta, gran; eren els copiadors de cançons, els registradors de pedres velles, els fervents admiradors de catedrals y monastirs, buscadors de l'or pur de la tradició catalana.

Els uns deyen que la llengua era la patria y la proclamaven reina, y ens la ensenyaven cuberta ab un mantell de pobles, tallat per la espasa del gran Rey en Jaume; altres deyen que qui fa'ls pobles és la historia y ens retreyen els bons temps de la nació catalana; altres volíen que fos la literatura, l'art, les costums... Y tots teníen raó y tots alhora.

De llurs cants y pergamins, infolis, colleccions y fotografíes anava sortint la afirmació capital del ésser de Catalunya. Però no n'hi havia prou. La obra era incompleta. L'ésser de Catalunya seguía encastat com els pòlips del coral al ésser castellà. Era una unitat, però no s'adonaven de que estés separada de les altres. No'n veyen la separació, no la sentíen. La força del hàbit, del ambient y de la educació feyen en

l'esperit de molts d'ells un pòsit estrany, una segona naturalesa sobreposada d'elements exòtics, que'ls privava de veure, ab tota netedat, l'obra propia, els propis sentiments. Ploraven els mals de la llengua catalana y a casa seva parlaven en castellà; enviaven als Jochs Florals hermoses composicions maleint tràgicament els mals de Catalunya, y fòra del clos dels Jochs ja de Catalunya no se'n recordaven y feyen lliga ab els seus enemichs, ab els que la dominaven; l'Estat existía en la llur ànima, com existía en la dels polítichs regionalistes del meteix temps, no com un Estat, sino com una realitat social o ètnica viva, qual substancia veritable era la modalitat ètnica castellana.

Calía acabar d'una vegada aquesta monstruosa bifurcació de la nostra ànima, calía saber que érem catalans y que no més érem catalans, sentir lo que no érem pera saber clarament, fundament lo que érem, lo que era Catalunya. Aquesta obra, aquesta segona fase del procés de nacionalisació catalana, no la va fer l'amor, com la primera, sinó l'odi.

Ja sovint, desde'ls primers moviments de l'ànima catalana renaixenta, els esplays d'adoració anaven acompanyats de retrets als

causants de les desgracies de la patria, de càrrechs emboçats, de ignocentes amenaques, y ab els anys va predominant aquesta nota. La òbra de reconstrucció topava sempre ab el meteix obstacle, els mals de Catalunya veníen sempre de la meteixa banda; varen tocarse y resseguirse totes les parets de la presó, y va brollar potent, exaltada, vibrant la protesta. La força del amor a Catalunya, al petar contra l'obstacle, se va transformar en odi y, deixantse d'odes y elegíes a les coses de la terra, la musa catalana ab tràgica volada, va maleir, va imprecar, va amenaçar (1). La reacció va ser violenta: ab aqueixa justícia sumaria dels moviments colectius, l'esperit català va volerse recabalar de la esclavitut passada, y no'ns varem acontentar ab reprobar y repetar la dominació y els dominadors, sinó que tant com varem exagerar la apología de lo nostre, varem rebaixar y menyspreuar tot lo castellà a tort y a dret, sense mesura.

Mes d'aquesta afirmació y d'aquesta negació va sortir ben definida Catalunya, no pas en sos contorns físichs com entitat territorial, però sí en sa fesomía moral, en son ésser psicològich. L'obra d'aquets homes no

---

(1) El discurs den Guimerá en els Jochs Florals del 1889 assenyala el moment culminant d'aquesta fase.

va ser una teoria, ni una doctrina, ni solament un programa; va ser un sentiment, el sentiment de patria, el *catalanisme*, que contenia, com la llevor conté l'arbre, el programa y la doctrina y la teoria. Calia no més terra nova peña plantarlo, y nosaltres varem donarli els nostres cors verges de tot altre sentiment, els nostres cervells assedegats de nova llum.

Es aquesta la filiació de la nostra doctrina. No són els equilibris més o menys enginyosos del federalisme; no són vagues descentralisacions que tant se'ns en donen; no són la bondat y la bellesa de les nostres costums, ni les ventatjes del nostre dret, ni les virtuts y valer de la nostra llengua; no són els dalers de bon govern y d'administració civilisada. Es Catalunya, és el sentiment de patria catalana. Ser nosaltres, aquesta era la qüestió. Ser catalans.

Es clar que hi ha un nexa íntim entre'l catalanisme y aqueixes tendencies y doctrines que l'han acompanyat y ab qui tantes vegades s'ha confós y dissimulat. Quan puja un home, pujen ab ell familia, amichs, poble; quan se remouen les entranyes de la terra pera infantar una montanya, cruixen y's disloquen les capes geològiques que la cubreixen, y ab la nova montanya pujen y

s'enlairen cap a les neus eternes. Aixís una veritat, una gran veritat, y aquesta ho és ètnica, moral, social, jurídica, econòmica, se'n du ab ella tot un sistema de veritats secundaries, satèlits del nou astre, que l'acompanyen en les seves revolucions.

Descentralisació, *self-government*, federalisme, Estat compost, autonomisme, particularisme pujen ab l'astre nou, però no'l són. Una Catalunya lliure podria ser uniformista, centralisadora, democràtica, absolutista, catòlica, lliurepensadora, unitaria, federal, individualista, estatista, autonomista, imperialista, sense deixar de ser catalana. Són problemes interiors que's resolen en la consciencia y en la voluntat del poble, com llurs equivalents se resolen en l'ànima del home, sense que home ni poble deixin de ser el meteix home y el meteix poble pel fet de travessar aquets estats diferents.

No és qüestió de bon govern ni d'administració; no és qüestió de llibertat ni de igualtat; no es qüestió de progrés ni de tradició: es qüestió de Patria. Aquesta és la gran ensenyança que d'aquells homes varem treure, la pedra dels fonaments que anàvem a aixecar.

Per això ara que donem al vent la bande-

ra de cuberta, en aquet moment de plena definició del ideal boyrós, me complau declarar ben alt desde aquestes planes que llurs poesíes, llurs obres, llurs somnis y fantasíes ens han format; me complau acotar el cap devant dels vidents, dels poetes, dels escorcolladors d'arxius y cercadors de runes, que'ns han donat a nosaltres els sociòlechs y polítichs tot lo que necessitàvem y lo únich que necessitàvem: l'ànima de Catalunya.

Paralelament a n'aquesta corrent, n'havía anat creixent una altra: la de adhesió al nostre dret civil. Les invasions del dret castellà provocaren una reacció cada cop més vigorosa a favor de les nostres lleys. S'exposaven les seves excel·lencies, s'anotaven les apologíes de la escola positivista den Leplay sobre la nostra organisió familiar, se vindicava l'hereu, se posava de relleu la missió econòmica y'l valer social de la enfiteusis, s'exaltava ab entusiasme la llibertat de testar...

Y defensant el dret català, s'havía d'estudiar y defensar el dret romà que l'integra, y la consideració y investigació de la obra jurídica d'aquell gran poble, va portar als nostres jurisconsults insensiblement, natu-

ralment, suaument, a la escola dels romanistes alemanys, a la famosa escola històrica.

Al caliu d'aquesta escola, en la forma característica catalana que den Permanyer y Tuyet y en Duràn y Bas va rebre, va ferse la nostra educació jurídica. Ens parlaven del dret com d'una cosa viva, que va produint la consciència nacional, espontàniament, per una evolució constant; ens deyen que'l dret com la llengua són manifestacions del meteix esperit nacional. No sabíem, no trobavem explicat què era ni còm era aqueix esperit nacional, però ho endavinàvem. El dret de Catalunya, aquell dret viu, la historia ens ensenyava que era no més una branca del dret total de Catalunya: Catalunya tenia un dret propi; Catalunya tenia una llengua propia; donchs Catalunya tenia aqueix esperit nacional misteriós que al devallar dels segles va infantant y renovant el dret y la llengua...

Y aleshores furgaven en el nostre esperit pera trobarse les dues idees mares de la nostra formació intel·lectual y sentimental. Aqueix esperit nacional tret de la escola s'acostava al sentiment de patria despertat pels historiadors y els poetes. Els historiadors ens parlaven de la *nació catalana*, els poetes de Patria, els juristes de esperit na-

cional y tots volien dir lo meteix: Catalunya. Patria, Nació, Catalunya...

Però ¿què era l'esperit nacional, què era la Nació? Sentíem la Patria, però no trobàvem explicada la seva fórmula intel·lectual, Nació. Llegíem que era un organisme y aquesta metàfora que per tot arreu trobàvem precisava les nostres idees, ens marcava fortament la personalitat de la nació, com entitat absolutament separada y diferent, però no'ns deya lo que cercàvem.

Els historiadors del art ens parlaven del caràcter nacional com d'una gran força emmotlladora de les obres dels artistes, del caràcter nacional que cercaven en les capes més fonades, més fortes, més permanents de les formacions humanes, per sota de les modes que passen, per sota de la historia que muda, per sota de les civilitzacions que cauen... Y nosaltres recordàvem les dites dels nostres arqueòlechs sobre l'art de Catalunya y sentíem que també aqueixa força misteriosa actuava desde les arrels de la nostra terra, al costat d'aquell esperit nacional dels juristes y ens preguntàvem si serien la mateixa força.

Y ve aleshores un gran pensador y ens ensenya que Catalunya no solament té una llengua, un dret, un esperit y un caràcter

nacionals, sinó que té també un pensament nacional, y va passant per davant dels nostres ulls un rosari de grans homes de la nostra terra y de cada un ens fa veure com tradueix y actúa quelcom comú, permanent, desconegut, semblant al esperit nacional que infantia el dret y la llengua, semblant al caràcter nacional que traspúa en les obres dels artistes.

Ben clarament dibuixava tot això en la nostra ànima la concepció novella. Però ens estranyava que'l conjunt, la síntesi que vèyem feta, no la vegessen també els meteixos que ens la presentaven. Y no la veyen. En tots ells, al costat del pensament capital que recullíem com or fí, hi trobàvem la farda que'l cubrí, desferra de les construccions que ells meteixos feyen caure. Probàvem de vegades de posarlos davant del mirall de la nostra llògica que reflectava el conjunt de l'obra feta, y no la regonexien.

Però nosaltres no duptàvem, no. Nosaltres vèyem l'esperit nacional, el caràcter nacional, el pensament nacional; vèyem el dret, vèyem la llengua; y de llengua, dret y organisme, de pensament y caràcter y esperit nacionals, en trèyem la Nació, això és, una societat de gent que parlen una llengua propia y tenen un meteix esperit que's

manifesta u y característich per sota de la varietat de tota la vida colectiva.

Y vèyem més, vèyem que Catalunya tenia llengua, dret, art propis; que tenia un esperit nacional, un caràcter nacional, un pensament nacional; Catalunya era, donchs, una nació. Y'l sentiment de patria, viu en tots els catalans, ens feya sentir que patria y nació eren una meteixa cosa, y que Catalunya era la nostra nació, igual que la nostra patria.

Si ser patria, si ser nació era tenir una llengua, una concepció jurídica, un sentit de l'art propis, si era tenir esperit, caràcter, pensament nacionals, la existencia de la nació o de la patria era un fet natural com la existencia d'un home, independent dels drets que li fossen de fet reconeguts. L'esclau romà era home, encara que per les lleys del seu temps fos una cosa en mans d'un altre home, de l'home oficial que les lleys regoneixien. La nació era nació encara que les lleys la tinguessen subjecta, com l'esclau romà, a una altra nació, a la nació oficial, la nació privilegiada. L'home era home, encara que per la ley no ho fos; la nació és nació encara que per la ley no ho sia.

D'aquesta manera, s'esvaïen en el nostre esperit les confusions que la imprecisió del

llenguatge usat gairebé per tothom hi feya naixer.

L'Estat quedava fonamentalment diferenciat de la Nació, perquè l'Estat era una organització política, un poder independent en l'exterior, suprem en l'interior ab força material d'homes y diners pera mantenir la seva independència y la seva autoritat. No podia identificarse l'una ab l'altre com se feya quasi sempre, fins pels meteixos patriotes catalans que deyen o escrivien nació catalana en sentit d'Estat català independent. Polònia, Hungría, Grecia eren exemples contemporanis que'ns ho confirmaven. Polònia, al ser esquarterada, havia perdut la organització política independent, havia deixat de ser un Estat, però no havia perdut la llengua, no havia perdut l'esperit nacional, deü feconda de la seva individualitat. Grecia, abans de emprendre la lluita heroica contra'ls turchs que la esclavisaven, tenia la meteixa llengua, el meteix esperit nacional que va poder més lliurement manifestar un cop aconseguida la seva independència, un cop constituïda en Estat. Y a casa nostra meteix ens ho trobàvem: Catalunya va seguir sent Catalunya després de segles d'haver perdut el govern de sí meteixa.

Així vàrem arribar a la idea clara y neta

de nacionalitat, a la concepció d'aqueixa unitat social, primaria, fonamental, destinada a ser en la societat mundial, en la Humanitat, lo que és l'home per la societat civil.

Les relacions de la Nació ab l'Estat, la tendència de cada Nació a tenir un Estat propi que tradueixi el seu criteri, el seu sentiment, la seva voluntat colectiva; la anormalitat morbosa de viure subjecta al Estat, organiat, inspirat, dirigit per una altra Nació; el dret de cada nació a constituirse en Estat; la determinació del domini propi del Estat nacional y del propi del Estat federal en les federacions o Estats compostos, tot rajava naturalment: no més calia relacionar la nova concepció ab els principis de la ciencia política.

¿Com va anar sortint aquesta concepció, com, de quina manera va anar manifestant-se y escampantse?

CAPITOL IV

INICIACIÓ Y DIFUSIÓ DEL NACIONALISME

De tant en tant, desde'l començament de la renaixença catalana, en les colleccions de

la premsa literaria catalanista, en discursos y memories, se retreya la nacionalitat perduda, entenent per nacionalitat la perduda llibertat política, o s'entreveya la nacionalitat resucitada, és a dir, una futura Catalunya lliure (1). Altres vegades ja de la nacionalitat se'n feya quelcòm actual, present, viu encara. En Coroleu y en Pella y Forgas, en la obra *Los Fueros de Cataluña*, escribíen l'any 1878: «La unitat de la llengua catalana ens demostra la de la nacionalitat. La idea de nacionalitat no ha de confondres ab la de *nació*, per més que en el llenguatge vulgar s'usin sovint com a sinònimes aquestes dues paraules, ja que nació és un estat polítich, sobirà y independent. Al nostre entendre la unitat de llengua es un llàs natural que agermana els pobles, creant les nacionalitats, y el pacte format entre aquestes constitueix varies *entitats polítiques naturals* en una sola agrupació.»

S'està ja en el bon camí, però passen de llarch y depressa. Per altra part, no s'adonen de que nacionalitat està, respecte de nació, en la meteixa relació que humanitat res-

(1) En Rubió y Lluch y després en Pico y Campamar formulen ab netedad aquesta concepció l' un a la Revista Catalana (1892), l'altra a la Presidència dels Jochs Florals del mateix any.

pecte d'home, això és en la relació de qualitat constitutiva del ser a ser concret. La humanitat és el conjunt de elements que fan l'home, la nacionalitat el conjunt de elements que fan la nació. Això en el sentit natural de les paraules: ara si nacionalitat se pren en el sentit de societat concreta, allavors, és sinònima de nació y cap diferencia pot trobarse entre una y altra.

Guspíres isolades com aquesta cuerejen de tant en tant, anunciant la nova concepció que s'acosta, però guspíres no més, vagues, indeterminades. focs follets que's fonen al instant.

El breçol de la nova doctrina va ser la associació d'estudiants Centre Escolar Catalanista, fundada'l 1887 a redós del Centre Català. Allà, en el cor d'aquell jovent inflammat pel sagrat amor de patria, va nèixer, va pendre cos la nova idea, va crèixer y definirse.

En Duràn desde la presidencia de la secció de Dret (1889), planteja'l problema ab precisió; parla del nacionalisme, troba en la llengua, en el dret, en la historia la seva base, esmenta *les diferencies que entre les nacions que formen l'Estat Espanyol* (1) existeixen.

(1) Sessió inaugural del curs, vetlla 23 novembre de 1898.

En la meteixa associació, pochs dies abans, en Puig y Cadafalch, havia sentit la obsessió d'aquet meteix problema. «Som una veu en el concert dels pobles—deya—que ressuciten com si haguessin sentit divinal manament senyalant l'hora de tornar a viure sobre la terra les antigues nacionalitats, patries naturals». Y afegia: «Es que'ls pobles no s'esborren per real ordre sobre la terra; és que les nacions no's formen ab motllo ni artificis, és que la voluntat del home no fa desapareixer els caràcters de les races...» Y en aquets caràcters, tals com en Taine els descriu, cerca'l fonament, les arrels del Regionalisme.

«A la superfície hi ha costums y ideas, una mena d'esperit, la moda que dura tres o quatre anys; a sota n'hi ha que'n duren vint, trenta, quaranta; més ensota n'hi ha de més fermes que duren un període històric; més avall hi ha'l granet que no cambía sens inoculacions de sanch de distinta rassa y són els caràcters de les nacionalitats; més fondo encara hi ha capes desconegudes que avuy ens va descubrint la llingüística, agermanant pobles que habiten llunyanes regions de la terra: y més ensota encara hi ha lo comú a la humanitat entera, mena de materia primitiva de que han brollat el sens fi de caràcters dels pobles, com de la primitiva materia caòtica brollaren el sens fi de

roques que formen les valls y les montanyes.» (1)

L'any següent (1890), havent de dirigir-me als meus companys d'Universitat, desde el meteix lloch, en la inauguració de les nostres tasques, vaig parlarlos de *la Patria Catalana que, petita o gran, és la única patria nostra*, de la esclavitut dels homes que ha passat per sempre, y *la esclavitut de les nacions que subsisteix encara*, de la llengua y'l dret, síntesi de la nacionalitat catalana.

«Contra aqueixa tirania — deya — s'aixeca potent la veu que aclama les nacionalitats naturals y històriques. «La política de les nacionalitats està morintse», ha dit fa poch el ministre Crispi, un dels autors de la unitat d'Italia. Desde son enlayrat setial no ovira lo que passa en el fons de les societats; veu com trontollen aqueixes unitats artificials que ell defensà, mes no s'adona de que llur agonía és la vida de les nacions veritables. Les nacionalitats que moren són aquelles de que'ns parlen els llibres, les *grandes nacionalidades*, constituïdes sempre en perjudici de les patries naturals pel poder avassallador d'una nacionalitat que a França serà la Neustria, a Bretanya Anglaterra, a Espanya Castella. Avuy ja per molts, Espanya és sols un nom indicatiu

---

(1) Discurs inaugural del Centre Escolar Catalanista, curs de 1889 a 1890.

d'una divisió geogràfica, com ho és Europa. Avuy són molts els que veuen clar que Espanya no és una nació, sinó un Estat; y que's penetren de la diferencia que va de l'*Estat*, obra d'homes, entitat artificial, a la Nació, entitat natural, producte de la espontaneïtat del desenrotlló històric. Y som molts també els que, penetrats d'aquesta diferencia, volem que'ls estats siguin nacionals...»

Y acabava:

«Mes, jo voldria per ma patria més encara que sa llibertat. Jo voldria que Catalunya's penetrés bé de la significació y trascendencia d'aquet moviment social, y compregués la glòria eterna que conquistarà la nacionalitat que's posi a la vanguardia del estol de guerra dels pobles oprimits. Jo voldria que aquesta nacionalitat fos la patria meua.

Ma veu no és prou potent pera dirigir-me a Catalunya; per això'm dirigeixo a vosaltres tan sols que sou sos fills més amorosos. Resseguïula arreu, parleuli no ab la boca sinó ab el cor, perque ab el cor us escolti; feuli sentir les remors primeres de la revolució que's prepara; convenceula de la transcendencia de la gran obra; digueuli que les nacions esclaves esperen, com la humanitat altre temps, que vingui'l redemptor que trenqui ses cadenes; feu que sia'l Geni de Catalunya el Mesies esperat de les nacions...» (1).

En aquells temps de lluita constant en

---

(1) Discurs inaugural del curs de 1890 a 1891.

defensa de les nostres idees, mofejades, ridiculidades y mal tractadas de mil formes y maneres, la nova concepció despertava en tots nosaltres els que anàvem treballant-la y els nostres amichs més acostats que'n hi ajudaven, un entusiasme viu, un extraordinari esperit de proselitisme. Temps de discussions continues, de apostolat individual de tots els moments y en tots els llocs, aqueix principi de la nacionalitat catalana, guardat y estimat com el nostre gran dogma, donava una seguretat y un aplom que desconcertava als nostres enemics, y era una posició inexpugnable, una font may estroncada d'arguments aclaparadors.

Un dels primers propagandistes d'aquesta doctrina, en Muntañola, anava treynt ab gran esperit dialèctich les conseqüències del principi establert, y s'esforçava per fer-les públiques en la premsa catalanista d'allavors. Però la rutina ens barrava totes les portes, y les de *La Renaixensa* les primeres. No més varen dar aculliment a les fórmules novelles dos semanaris comarcals, un de Vilafranca y un de Manresa, sent el de Vilafranca (*Les Quatre Barres*) el primer periòdich catalanista que va adherirshi, bate-

jantse ab el subtítol de *Periòdich nacionalista*.

Un concurs obert pel Centre Català de Sabadell, ab l'objecte de premiar un Catecisme semblant al catecisme foral de Navarra, ens donava la ocasió cercada de fer acceptar les nostres idees y vàrem agafânsi. Ab en Muntañola, que allavors meteix estava publicant una *Doctrina nacionalista*, exposant ab llògica cruesa el nacionalisme, varem escriure'l *Compendi de doctrina catalanista*, premiat en el concurs y del qual se van fer desseguida dues edicions, una de luxe y una de propaganda de cent mil exemplars, avuy ja completament agotada.

En aqueix *Compendi* vàrem posarhi tota la novella doctrina, trayentne no més la terminología propia, substituïda per la terminología allavors més generalisada: sota dels noms vells hi vam fer passar la mercaderia nova, y va passar. Desde'l lema, tret de la crònica del comte d'Urgell, en que s'afirma la oposició entre'ls pobles català y castellà, y la subjecció del nostre poble, fins a la fòrmula sintètica de les nostres reivindicacions: *Catalunya pels catalans*, va desfilant en preguntes y respostes tota la doctrina nacionalista. Tot hi és, lo més granat: que no més hi ha patries de una sola mena;

que Espanya no es la nostra patria, sinó una agrupació de varies patries; que l'Estat espanyol es l'Estat que governa la nostra com les altres patries espanyoles; que l'Estat és una entitat artificial, que's fà y's desfà per la voluntat dels homes, mentres la patria és una comunitat natural, necessaria, anterior y superior a la voluntat dels homes que no poden desferla ni mudarla. Y definida la patria ab els seus caràcters fonamentals, se defineix Catalunya demostrant que té tots els atributs que fan la Patria o Nació.

Un any després vàrem poder disposar d'un diari. *La Renaixensa*, tenia una vida molt pobre; nosaltres plens de delit de fer, sentíem que no podien obrirse pas les nostres reivindicacions sense una prempsa forta y llegida, y vàrem oferir al Aldavert el nostre actiu concurs a cambi de la seva promesa de gastar en millors materials del meteix diari, l'aument de suscripció y d'anunci que la nostra cooperació li portés (1).

Les nostres campanyes varen ser d'un esperit intensament nacionalista: defugíem

---

(1) Vàrem entrar ab aquestas condicions a *La Renaixensa*, en Puig y Cadafalch, en Gallissá, en Moliner y jo. En Durán ja hi escrivia y va seguir ab nosaltres.

encara usar obertament la nomenclatura propia, però anàvem destruint les preocupacions, els prejudicis y, ab calculat oportunisme, insinuàvem en solts y articles les noves doctrines, barrejant a dretes regió, nacionalitat y patria pera avesarhi de mica en mica als lectors.

Aquesta obra va fer el seu camí. L'any 1897, després de donar a l'Ateneu les nostres primeres batalles, encaminades a conquistar les grans corporacions barcelonines, va obtenir la consagració de tota la nostra gent, aplegada en el gran saló del Ateneu pera escoltar les conferencies clarament, explícitament nacionalistes organiscades ab el plan d'estudiar tots els elements de la nació catalana y inaugurades ab la meva conferencia sobre'l *fet de la nacionalitat catalana* (1).

El cop ja estava donat, la nova doctrina quedava definitivament consagrada.

Tanta via va fer desde llavors, que un dels periòdichs catalanistes que més difusió tenia per tot Catalunya, el quinzenari

---

(1) Tret de les den Durán y den Puig, no totes les conferencies, per altra part molt notables, varen respondre exactament al nostre plan y al nostre objectiu nacionalista. La meva, titulada *El fet de la nacionalitat catalana*, publicada allavors a *La Renaixensa* com totes les altres, forma els capítols V, VI y VII d'aquet llibre.

Lo Regionalista, va mudar el nom, estampant en la nova capsalera aquestes paraules que resumien tota aquesta elaboració doctrinal: *La Nació Catalana*; y la Unió Catalanista, agrupació del catalanisme històric, en la seva Assamblea de Barcelona de 1904, va substituir ab una declaració de fè nacionalista el programa detallat constituït per les antigues y famoses Bases de Manresa.

Però, la manera com havíem anat donant la nova doctrina, a miques y bocins en diaris, revistes y conferencies era molt avinenta a produir confusions y interpretacions equivocades; que sempre l'home omple les paraules que sent, les idees que reb, ab lo que ell meteix porta adintre. Per altra banda, les persecusions injustificades obligaven sovint a usar expressions inexactes y confoses, a emboirar idees y doctrines. Calia, donchs, desfer aquesta boira baixa presentant els principis ab tota la amplitut científica y la netedat sistemàtica, de que eren susceptibles, y d'això va cuidar-se en Duran y Ventosa en la seva remarcable obra *El Regionalisme y el Federalisme*.

CAPITOL V

EL FET DE LA NACIONALITAT

Els que han estudiat el problema de les nacionalitats que ha dut en renou tot aquest segle a pensadors y polítichs, s'han deturat principalment a considerar el fet jurídic. Enlluernats per l'esplendor de les jerarquies oficials, s'han cregut que les calces dels soldats, les togues dels jutjes, els uniformes dels guardiacivils o dels gendarmes, la llengua en que's pledeja o en que's recorre, en que's paguen les contribucions y multes, el dret que estatueixen les assemblees, es a dir, que tot lo que divideix o separa els Estats, dividia també els homes, això és, les societats que viuen presoneres dintre de llurs fites; han cregut que separaven més els homes que'l dret que viu en les costums, en els actes de la vida, que la llengua que's parla sempre, perque es la que parla l'esperit ab sí meteix.

Atrets y sugestionats pel fet jurídic, s'han descuidat d'observar el fet social complex, el fet viu, que parla avuy y ha par-

lat sempre a tots els que s'han parat a observar-lo, desde l'explorador fenici quan resseguía les costes del mon antich pera fundarhi factoríes mercantils, fins al positivista del nostre temps que, ben posseït dels mètodes de les ciències naturals, emprèn la classificació biològica de les societats humanes.

Per això s'han acostat més a la solució'ls grans historiadors y sociòlechs que no pas els polítichs y'ls juristes. Aquells, estudiant la vida del art, o la evolució de les creences, o els alts y baixos de les corrents científiques s'han topat ab l'ànima dels pobles, refosa en el bronze de les estatués, traspuant pel color y les figures de les obres dels pintors, gronxantse en les tonades dels mestres, inspirant catedrals y monastirs, llotjes y palaus, bategant sota les planes dels grans prosistes y poetes, decantant la volada dels pensadors, empenyent la força dels genis, impregnant d'un ayre singularíssim fins les obres dels gran fundadors de religions y sectes, dels factors d'heretgies y creadors d'ordres religioses.

Geògrafs, historiadors, exploradors y sociòlechs, tots els que han estudiat les societats tal com són, tal com viuen y senten, tal com pensen y obren, y han pogut relacio-

nar y comparar les unes ab les altres, han reflectat en les planes de llurs obres la imatge d'aqueixes associacions naturals, necessaries, que tenyeixen d'un color originalíssim tot lo que dintre seu se produeix, desde la més enlairada concepció intelctual fins a la obra més inconscient del geni popular.

Quan Hecateu y Herodor, per exemple, emprengueren per primera vegada la exploració del mon antich, observaren que'l trajo, les costums, la fesomia, la llengua de la ciutat A, eren iguals als que descubrien en les ciutats B, C, D, veines seves; anaven seguint, cambiava'l poder polítich; allà era una assamblea de majors, aquí es un rey, però la llengua y les costums y la fesomia del conjunt no sufríen mudança; atravessaven un riu y a l'altra banda sota senyors diferents hi trobaven la meteixa llengua, les meteixes consuetuts; els deturava un nús de montanyes, s'arriscaven pels seus colls, saltaven la carena y la gent que hi trobaven tenia amos diferents, però seguía parlant igual y presentant el meteix aire de familia. Fins que, de sobte, després de girar una collada o de passar un riu o de deixar endarrera un sorral o un ermot, veyen construccions d'un altre aspecte, els sortien a rebre gent d'una altra fesomia, vestits

d' una altra manera, parlant un llenguatge diferent del que fins allavors sentien.

Aquesta observació repetintse sempre, l'un cas darrera l'altre, va sugestionarlos vivament, y per això tots la fan sempre en llurs obres: després de la indicació del nom del Estat, may se descuiden d'afegir la indicació de que pertany a tal o qual d'aquets grans grupos naturals: així després d'anomenar *Molybdana*, afegeixen desseguida *urbs* (en grech *polis*, es a dir, estat), *Mastienorum*, *Ibylla urbs Tartessiae*, *Crabasia*, *urbs Iberorum*, *Edetes*, *gens (ethnos) Iberica*, *Elesyci*, *gens Ligurum*, etc.—Un dels més antics Skylax de Carianda comença son *Periple* dels litorals d'Europa, Asia y Libia, dient que no més parlarà d'aqueixes grans unitats naturals, *gentes*, y efectiva-ment anomena als Ibers, als Ligurs, després als Tyrrens, desseguida als Llatins, y quan, al arribar a la Illiria, per exemple, detalla més les seves indicacions geogràfiques, a cada tribu que anomena fa constar que pertany al grupo illirià.

Strabó fa més encara; en presencia de determinades poblacions discuteix, y allavors indica clarament el criteri de formació de aquets grupos. Alguns historiadors havien presentat als lucanis, brussians y samnites

com a pobles diferents; Strabó examina les poblacions del seu temps, y no sab trobar el motiu. «Avuy—diu—no poden distingirse. N'és la causa que cap d'aquestes gents conserva avuy la individualitat propia y han desaparegut les diferencies de llenguatge, d'armadura, de vestir y altres d'aquesta mateixa classe.»—De cassos com aquet ne podríem citar d'altres; el geògraf grech que's queixava de que'ls romans haguessin dividit els paissos pels accidents geogràfics, en lloch de ferho per les afinitats naturals dels pobles, hi es a cada punt.

Aqueixes meteixes associacions d'homes espontànies que'ls geògrafs descriuen, els historiadors les troben fent d'actors del drama de la historia. El primer de tots, el més antich, comença dient que va a contar les gestes dels grechs, y és tan viva la idea de la solidaritat d'aqueixos grupos que del robo de Io, filla del rey Inacos d'Argos per uns mercaders fenicis, ne fà responsable no al Estat a que pertanyen ja fos Tir, ja Sidon, sinó a la Fenicia, y del dever de venjarlo a tots los grechs; lo mateix se pot dir del rapte d'Europa, germana de Cadmo, portat a cap pels cretenchs y del de Meda, filla del rey de Colchos.

Pel dessota de la diversitat dels fets polí-

tichs de cada un d'aquets grupos hi descubreixen la unitat d'un sistema, el nexa d'un sentiment comú; y els que, en lloch d'estudiar la historia política, fan la historia de la ciencia, del art, del dret, de les costums, dels idiomes, observen en el conjunt d'obres artístiques, científiques y jurídiques de cada una d'aquestes unitats socials quelcom de comú, que les agrupa en diversitat d'escoles y tradicions. Y fins els historiadors de sectes y heretgies han batejat ab el nom de *filetisme* el fenòmen curiosíssim de nèixer y circumscriures moltes d'elles, la gran majoria, en el cèrcol d'una d'aquestes personalitats collectives.

Els sociòlechs, naturalment, també les han vistes y observades; però així com els geògrafs s'havien fixat en la fesomia exterior y'ls historiadors en els actes de llur vida, els sociòlechs les descubreixen al voler esbrinar la essencia íntima del vincle social, del fet de la societat.

Y el fet pels sociòlechs es aquet. L'home neix, creix, se forma y viu dintre d'una societat.

Ve al mon ab un cos determinat, en el qual sos pares hi han deixat els gèrmens de predisposicions fisiològiques y morals, una mena de residuu o garbelladura de tota llur

vida passada, influida y determinada per les condicions del medi social en que va desenrotllarse.

Son esperit se desperta a la vida de la intel·ligencia ab els accents d'una llengua determinada, que li dona fetes y acabades les idees y tot un sistema inflexible de vincles intel·lectuals; que s'apodera de son enteniment de nen y'l plega y enmotlla a voluntat.

Va creixent y s'enriqueix ab les idees y ensenyances que reb dels seus pares, dels parents, dels amichs, dels mestres: idees y ensenyances que formen part del patrimoni social, de la cultura de la societat en que les han apreses o trobades.

La seva voluntat, el seu caràcter, s'educa y constitueix ab els exemples dels que'l volten; se nodreix del rigor o la feblesa, de la franquesa o la hipocresía, de la energia o la flaqueza, de l'heroisme o la baixesa que veu florir al seu entorn.

La expontanitat del seu obrar se topa ab el deturador de consuetuts y pràctiques y tradicions, que li imposen tot un feix d'obligacions y li priven de fer un reguitzell de coses.

La societat l'ha format y ell viu sa vida. Tot això, obra de la societat, constitueix en l'ànima meteixa dels homes un troç d'ànima

social, son esperit individual queda orgànicament soldat per sempre més ab l'ànima colectiva y sempre més també al costat de la vida propia de la individualitat, viurà, com els pòlips del coral, la vida complexa y rica de la comunitat.

La societat que dóna als homes tots aquets elements de cultura, que'ls lliga y forma de tots una unitat superior, un ser colectiu informat per un meteix esperit, aquesta societat natural es la NACIONALITAT.

Resultat de tot això és que la nacionalitat és una unitat de cultura o de civilització; tots els elements d'aquesta mena: l'art, la ciencia, les costums, el dret... tenen ses arrels en la nacionalitat. Però hi ha més encara, y aqueix fet explica moltes confusions y dóna la raó de moltes anomalies: el conjunt de determinacions de la voluntat colectiva que formen la conducta política, això és, la vida del Estat, són tanys que venen de la meteixa soca. Quan va constituir-se la monarquia espanyola, si la activitat política fos un producte del Estat, els governants del nou Estat haurien desenrotllat una política nova: al Estat espanyol li corresponia una política espanyola. Però les coses van passar d'altra manera. Els governants varen seguir obertament la políti-

ca d'una sola de les nacionalitats unides: y és que en el fons, disfregat ab el nom d'*espanyol*, va governar, com segueix governant, Espanya l'Estat castellà, aqueix Estat que, seguint la meteixa ficció, ab el nom d'*espanyol* ens imposa'l dret de Castella y ab el nom d'*espanyola* la llengua castellana. Lo meteix va passar al constituirse la monarquia francesa, lo meteix al formarse l'imperi de Russia, lo meteix al reunir-se sota la corona d'Austria la Hungría y la Bohemia.

Perxò, quan a una nacionalitat se li desperta la consciencia de que ho és, treballa desseguida pera produir un Estat, expressió de la seva voluntat política, instrument de realisació de la seva política propia.

CAPITOL VI

LA IDEA DE NACIONALITAT

Les diferents teories sobre la nacionalitat, vistes de lluny, abraçant el conjunt d'una sola mirada, perden l'aspror del isolament; la individualitat llur s'esborra, pera

donar vida a un sistema orgànic de grans corrents ideològiques que empalmen ab les de la ciencia y donen vida y relleu a la fòrmula o noció més exacta de la nacionalitat.

El materialisme del sigle XVIII, preparat per l'escepticisme ple de *bonhomie* dels grans escriptors del sigles XVI y XVII, es la font de la primera de aquestes grans corrents d'idees. Quan imperava en filosofia el sensualisme de Locke y Condillac y en el dret el legalisme cesarista dels romanistes y l'utilitarisme de Bentham, y començava el cicle grandió de les invencions mecàniques y creixien a pas de gegant les ciències d'observació de la naturalesa física, era llògic y natural que la vella idea de la influencia del ambient material sobre l'home, sostinguda sempre desde Aristòtil fins a Egidi Romà y a Ben Jaldun, desde Huarte fins a Montesquieu, fos portada al extrém a que va portarla Herder quan deya: Doneume la estructura d'un país y jo us en diré la historia. «Abans de que al mon hi hagués passat res—afegía—les cadenes de les montanyes, els plechs del terror, les giragonces dels rius y les rieres marcaven ja ab ratlles inborrables la fesomia futura de la historia. Que una d'aquestes encontrades cambií de forma, que aquí avanci un estret, que més

enllà s'obri un canal: els progressos y la ruina del mon, la sort dels pobles y dels Estats, per l'espai de sigles, recorreràn ben diferents trajectories». La acció del clima sobre l'home atreya també'ls enteniments y la veyen tan poderosa que, segons uns, penetra y modifica la naturalesa orgànica, segons altres transforma la configuració del cos, les maneres de viure, els plaers, les ocupacions, fins l'ànima meteixa dels pobles. Un cop donada la empenta, la influencia del ambient físich fou la causa de tot: de la llibertat y de la tiranía, del valor y de la cobardía, del esperit de conquesta y dominació, de la organisió de la familia y demás institucions jurídiques, del esperit progressiu o el de rutina, dels caràcters y especialitats de les llengües, de la fesomia característica del art, de les orientacions de la literatura, en una paraula, de la vida social entera.

Ab aquesta gran corrent embranquen totes les utopies dels límits o fronteres naturals, de les unitats geogràfiques, circumscrietes una hora pel curs dels rius, altra hora per cadenes de montanyes, segons convenia a la concupiscencia dels conquistadors o dels tirans: vella concepció nascuda en les tradicions de la administració romana, ressuci-

tada en la època moderna, ab tantes altres coses de les civilitacions paganes, pels aprenents de César que ocupaven els troncs d'Europa y pels estadistes y escriptors que'ls ajudaven. Tots cercaven els límits naturals dels pobles en les fites de les grans províncies o prefectures romanes, les unitats territorials per excel·lència: Gallia, Italia, Britània, Hispania...

Més els avençaments de les investigacions geogràfiques ben aviat varen posar en evidència que a tots aquets territoris els faltava en absolut la unitat de terra, d'estructura, de clima y demás condicions d'aquesta mena, indispensables pera constituir lo que algú n' ha dit nacionalitat geogràfica. Per això la crítica va apartarse d'aqueixes falses concepcions y, cercant la unitat geogràfica veritable, va anar a parar a la conclusió radical d'Odysse-Barot: *la nacionalitat es una conca hidrogràfica*; fórmula darrera y més científica d'aquet moviment ideològic que afirma la existència de nombroses nacionalitats dintre de cada un dels Estats moderns d'Europa.

Al mateix temps que aqueixa corrent materialista feya al home esclau del fatalisme de la naturalesa física, l'idealisme abstracte y generalisador que en el segle XVIII y prin-

cipis del XIX va arribar al cim del seu esclat ab el triomf del doctrinarisme apriorista de la Revolució francesa, veritable apogeu del renaixement del cesarisme llatí, va provocar una reacció vigorosa que, iniciada ja de temps pels estudis d'alguns insignes pensadors, reb la empenta decisiva ab la gran revolució romàntica, poderosa girada d'idees y sentiments admirable per sa fecunditat, per la universalitat de la seva influencia y per la gran varietat de matisos que la formaven. La gent d'Europa va sentir-se de prompte fatigada de passejar l'esperit pels porxos de la civilització greco-llatina, el pes del convencionalisme clàssich li aixafava l'ànima, la fredor del artifici li arribava al cor; com dona histèrica, tan aviat sentia gran pler de riure com desitg invencible de plorar, y d'aqueix estat d'esperit, d'aqueix sentimentalisme malaltíç en que la sorprengué'l daltabaix del 1790, va neixer la anyorança del passat, la nostalgia de la vida de les primeres centuries, la set de rabejar l'esperit altra vegada en la misteriosa idealitat dels temples gòtics, en que's passejava de petita, de transitar pels patis y les sales dels castells senyorials, de parlar les llengües populars que allavors se parlaven, de ferse ab gent com els rústechs soldats d'allavors,

grollers però senzills, durs però espontanis, ignorants però homes, no ninots de saló, montats pera fer genuflexions y cortesíes com els hostes de la cort de Versalles.

La societat sentía la nostalgia de la força, de la vida que revé y sobreix y, com la vida es realitat, darrera dels poetes del romanticisme vingueren els homes de ciencia, darrera de Chateaubriand, que's complau en pintar els franchs de Clodovix, Thierry, l'historiador artista, que's sent de moment ferit per la intuició del paper de les races en la vida dels pobles, y s'enlaira a la concepció etnològica de la historia; darrera de Herder, l'estol dels folk-loristes; y després els juriconsults y els gramàtics y els filòlechs.

S'esguarda a la primeria l'home exterior: el trajo, el color dels ulls y del cabell, les tintes de la pell, la ferocitat o dolçura de la mirada, tots els detalls etnogràfics que donen la visió exacta, però externa no més, dels homes y les races. Per aquí's comença. Mes desseguida va volguer saberse quelcom més íntim; quan la fisiologia feya tan admirables progressos y l'estudi del organisme havia engendrat les extremitats del sistema den Gall y dels frenòlechs, era impossible que no's donessen els investigadors a

midar les dimensions del crani y fixarne la configuració, a precisar l'angle encefàlich, a determinar la alçada y demés circumstancies de la ossamenta de les races, considerades com varietats fisiològiques de la especie humana.

Veusaquí la gran corrent antropològica, per tantes ensopegades retrassada y per tants de prejudicis y errors desnaturalisada. Avuy comença a entrar en son cèrcol propi, després d'haver volgut invadir terres que no li pertanyien y d'haver estat rebutjada. A la primeria, raça's feya sinònim de nacionalitat: era usual y comú traduir *ethnos* y *natio* o *gens* per raça; d'aquesta ampliació del sentit propi de la última paraula va neixer la confusió de la *raça històrica* o varietat de la especie de les societats, ab la *raça antropològica*, o varietat dels individus de la especie humana, presos isoladament, de un a un, deslligats de tot vincle de societat. La fórmula d'aquesta confusió es l'afirmació de que la *nacionalitat és una raça*.

La volada inmensa dels estudis històrichs va manifestarse en alguna cosa més que les investigacions antropològiques, y, al meteix temps que les varietats fisiològiques, observaren els pensadors y historiadors les varietats socials o de civilització o cultura, les ra-

ces històriques, les grans individualitats col·lectives o *nacionalitats*.

El fet de les nacionalitats sugestionà poderosament els grans escriptors alemanys del segle XVIII, allavors meteix en que més bocades feyen de la humanitat y més se cubrien exteriorment d'un fals barniç de cosmopolitisme. Estaven en plena renaixença nacionalista: tots treballaven, cadascú en la seva esfera, pera desterrar la influencia estrangera: els uns pera regenerar la humil y arreconada llenguà alemanya, els altres pera treure a la literatura germànica'l caràcter de sucursal de les literatures francesa y inglesa; els jurisconsults pera mantenir la integritat del dret germànich amenaçada pel fantasiós uniformisme de la codificació *à priori*, veïcol de la introducció de la influencia francesa en el sistema de la vida jurídica nacional; els filosops pera crear una metafísica tant original y característica, tant impregnada del esperit germànich, que és el mirall més clar y més fidel del geni d'Alemanya. Se trobaven ab un país que'l renaixement clàssich y'l predomini de la cultura francesa havia convertit en ermot, en estèril terrer fet aposta pera que hi creixessen xorchs imitadors, enteniments capgirats de naixença, d'aquets que surten

expressament pera renegar de les coses de la terra y fer de tornaveus de les modes forasteres; y per això tots, ab més o menys clara videncia, tots sentiren la nostalgia de una Germania germànica, y tornaren ab respecte y amor les mirades vers a la Edat Mitja, hont la vèyen gran y pura, tal com ells la desitjaven. Fenòmen curiosíssim propi de tots els renaixements, que s'ha repetit entre nosaltres ab la meteixa intensitat y persistencia!

La individualitat de les nacions surt de vivíssim relleu en les obres dels pensadors d'aquell sigle, sobre tot en les del home de les grans intuïcions, Herder.

La Humanitat se presenta a llurs mirades com una familia de pobles o nacions, cada una singularisada per un caràcter determinat, cada una en possessió d'un temperament y una fesomia especialíssims. Totes les escoles realistes posteriors recullen aquesta idea, y la reproduueixen, la broden y treballen, donant relleu a sos detalls, l'un després del altre.

La escola històrica, presentida per Cuyàs y Vico y fundada per Hugo, Niebhur y Savigny, fou la reacció del dret viu dels pobles germànichs contra la invasió d'una legislació estrangera, la francesa, que trucava a

les portes de totes les nacions, com a portantveu de la justícia universal y absoluta, del dret abstracte, dipositat en els alambíns de la raó dialèctica. El dret és un fruit de la consciencia del poble, que'l fà a sa semblança y segons ses necessitats; és un producte del esperit nacional, font de la vida tota del poble, principi y arrel de totes les manifestacions. No és obra arbitraria de la raó abstracta sinó substancia viva del organisme social, subjecte al procés del desenrotllo orgànich o de la evolució natural. Cada poble té'l seu dret, que és l'únich que s'enmotlla a les seves necessitats y respòn a la idiosincrasia del seu temperament. La conseqüencia llògica y indeclinable d'aquestes premises va tràures desseguida: allà aont hi ha sistemes jurídichs diferents hi ha també diferents pobles, diferents nacionalitats. La nacionalitat és, donchs, també *un criteri o sentiment jurídich original*.

La conexió de la llengua ab el dret va ser un dels *leit motive* més constants de la escola històrica; són elements de la meteixa individualitat social concreta, producte de aquella meteixa força misteriosa. La llengua és també un producte natural, no'l resultat d'una convenció o del artifici del home. «Una llengua—deva l'Herder—és un tot or-

gànich que viu, se desenrotlla y mor com ser vivent; la llengua d'un poble és, per dirho així, l'ànima meteixa d'aquet poble, feta visible y tangible». Pera coneixer un poble s'ha de posseir sa llengua, pera apreciar sa literatura s'ha de coneixer la llengua en que està escrita. Cada nació pensa com parla y parla com pensa. Voler reformar una llengua, com se cambía una lley, és una empresa ridícola: pèndreli'ls idiotismes és pèndreli sa fesomia original, és desfigurarla en lloch d'embellirla. Quan se parla de donar més dolçura a la llengua alemanya, lo únich que's demostra és el desconeixement de lo que és una llengua. L'alemany no és aspre, ni barbre; aquesta reputació li han fabricada la gent que no'l parlen. Tal com l'han feta las generacions, és el motllo que s'ha construit la pensa alemanya y l'únich que li convé. Qui atenta a la llengua d'un poble, atenta a la seva ànima y la fereix en les fonts meteixes de sa vida. S'han de cercar les riqueses de la literatura mitgeval; allà's troba'l geni alemany abans d'ésser deformat per la influencia llatina y la francesa.

Aquesta convicció sobre la naturalesa de les llengües, tant allunyada de la que dominava en els temps del renaixement clàs-

sich, revé sempre en una forma o altra en els pensadors alemanys y els que'ls seguiren. S'inicia, com a conseqüència d'això, l'estudi científich de les llengües, neix la filologia comparada, se treuen de la pols dels arxius els vells còdechs de llengües menyspreuades, s'admiren les obres dels poetes, tant dels que fèyen ressonar ab serventesis y lays d'amor les corts senyoriales del Llenguadoch y la Provença, com dels rústechs pastors de la Finlàndia, tant dels que passejaven la llengua de Suabia pels enasprats castells de la terra germànica, com dels que ab el sach dels gemechs a coll resseguíen els clans de Escòcia distrayent als montanyesos del Higland ab les gestes de llurs hèroes llegendaris.

Totes les llengües que una llarga subjecció política mantenía ensopides, sentiren acostarse una ventada vigorosa que'ls duya alenades d'aire respirable y s'extremiren ab la esgarrifança profunda de la vida que retorna. «Despèrtat, deu adormit—havía cridat una veu poderosa,—despèrtat, poble alemany, no't deixis arrepassar ton *palladium*». Y aqueixa imprecació, que la por de ser destruïda per una llengua estrangera havia arrencat a l'ànima germànica, va ressonar per tota Europa, y'ls pobles esclaus

se redreçaren enardits y s'aferraren ab creixent energí a les llengües propies. Esclata llavors en tota Europa una grandiosa renaixença literaria: totes les llengües hi prenen part, y conduïdes per la gran revolució romàntica, totes les fins llavors arreconades, se fan fer lloch en el concert universal de les lletres. Provençals, techs, húngars, flamenchs, finesos, polonesos y tants y tants d'altres tornaren a honrar y treballar les llengües respectives.

A tot arreu la llengua era instrument de la resurrecció del poble. No cal pas dir, donchs, si n'és de poderosa la corrent ideològica que, nodrida per dèus tan fecondes, fa de llengua y nacionalitat una meteixa cosa. Ja Leibnitz observava, al començament del sigle XVIII, que «els mapes fan coneixer les fites dels Estats, però no les de les nacions, que surten, al contrari, de la armonía de les llengües», y després d'ell ho han dit y repetit innombrables pensadors y ho diuen y tornen a dir encara. Els pobles meteixos aixís ho declaren y tant y tant valor regoneixen a la llengua que, segons l'un, el flamench, *la llengua és tota la nació*; segons un altre, el magyar, *la llengua és la meteixa nacionalitat*.

Una altra branca derivada de la meteixa

soca que les dues de que acabem de fer esment és la corrent de la estètica sociològica. En lloch de veure en la obra d'art un producte isolat, fruit arbitrari del artista, la crítica moderna va adonarse de que és un producte natural d'un sistema de causes sociològiques, va voler esbrinar per aont penetraven ses arrels, de quines terres se nodrien, y furgant, furgant, va trobar el granet duríssim y permanent dels caràcters nacionals. Y comparant les obres d'art unes ab altres, va descobrir que hi ha quelcom de comú en les obres d'un país que lo meteix se troba en les teles dels pintors que en els temples y palaus, en les estatués y en les obres literaries, lo meteix en les d'avuy que en les d'ahir y en les de sempre: aqueix nexé comú és el segell del *caràcter nacional*.

Les tres grans corrents anteriors tenen per postulat imprescindible la creença en el caràcter orgànich de la societat: per elles, el dret y la llengua, lo meteix que l'art, són substancia viva subjecta a les lleys de la evolució orgànica; la individualitat social, de la qual són parts essencialíssimes, ha de ésser també, en conseqüencia, un organisme. Mes aqueixa idea era massa trascendental pera acontentarse ab estudis fets de pas-

sada ; havia de fer escola també, y va ferne.

Schelling va ser l'home de generalisar el concepte, introduit per De Maistre, de la evolució orgànica, de que la societat és un organisme y de que la evolució social és essencialment orgànica. Y aquesta idea va anarse accentuant com reacció natural y inevitable contra l'individualisme atòmic que anava invadint les institucions y les lleys, després d'haver dominat y dominar encara en la ciencia. Krause va recullirla, y'n fa continuades aplicacions ; a cada moment la reproduceix, a cada punt s'hi funda, a cada pas rebrota el paralelisme entre'l organisme individual del home y l'organisme social, en tanta de manera que ve a constituir respecte de Krause una idea fixa, una obsessió constant. Tramesa, després, al estol de pensadors positivistes, l'equiparament de societat y organisme ja no pot anar més enllà: Comte y, sobretot, Spencer, Lilienfeld y Schäffle l'accepten y treballen ab tanta d'amor y de constancia, que's forma una ciencia nova, la ciencia a la moda en el sigle XIX, la Sociología.

Els métodos positivistes, trasbalçant les ciencies socials, sembranhi de tot, orb y forment, llevar bona y dolenta, les han tretes del domini de les falses concepcions de

les escoles abstractes, les han netejades del estèril individualisme que les desnaturalisava. Del individu-deu del subjectivisme de Fichte, fórmula suprema de la exaltació del home, s'ha passat al individu-zero, al individu-res, y així com pels aprioristes del segle XVIII tot sortia del home, tot era producte de la seva voluntat sobirana: la societat, el dret, les institucions, les costums, les arts, pels ultra-radicals de la ciencia contemporanea l'home és un producte de la societat, la força de la comunitat és la que ha fet la especie humana.

Dintre d'aquestes escoles orgàniques va ferse desseguida una distinció fonamental entre l'Estat y la Societat, això és, entre l'organisme social enter, considerat en sa unitat, y una part del meteix, l'aparell de les funcions polítiques; y varen fer de la paraula Nació la denominació propia de la unitat social concreta, de la totalitat del *organisme social*.

Totes les escoles y corrents científiques que, deixant de banda les abstraccions artificioses, giraven els ulls a la realitat y estudiaven directament les societats, ensopegaven desseguida ab lo meteix: totes trobaven al cap-d'amunt una força desconeguda y noderosa que era la força meteixa que apa-

reixia engendrant el dret, la que infantava les llengües y les marcava d'un segell característich, la que creava un art original, la que feya circular calor de vida pels teixits del organisme social. Els uns en deyen l'*ànima del poble*, els altres *conciencia pública*, molts *esperit nacional*.

Els deixebles d'Herbart, fundador de la psicologia moderna, s'encarregaren de la hermosa tasca d'estudiar l'esperit de les nacions fundant la *Völkerpsychologie*, o psicologia dels pobles, ciencia endreçada a estudiar l'ànima de les races.

Els pobles—segons aquesta gran escola—són principis espirituals. En va voldrà darsen una definició geogràfica, etnogràfica o filològica. El ser y essència del poble están, no en les races ni en les llengües, sinó en les ànimes. La nacionalitat és, donchs, un *Volkgeist*, un esperit social o públich.

Totes aquestes grans corrents ideològiques, mogudes sovint per una tendència exclusivista y parcial, acaben per trobarse y formarne una de sola, que resol en una unitat superior llurs antinomies.

La idea de nacionalitat ve a ser la flor de tota aquesta elaboració científica. Cada una de les grans corrents examinades porta un element; no hem de fer més que agruparlos

en unitat sistemàtica, y tindrem la fórmula ideològica de la nacionalitat.

La una'ns porta'l territori, l'altra'ns hi posa les races, ve després la que posa en boca d'aquestes una sola llengua, la que'ls infundeix un sol criteri jurídic, la que'ls dóna'l mateix sentiment del art y de la vida; arriba allavors la que comunica estructura al conjunt: en últim terme compareix la escola psicològica y li trasmet la font de la vida, li dóna l'ànima colectiva.

Però és igual el valor de tots aquets elements? Es idèntica la importància de llur aportació?

El primer d'aquets elements és el territori. En la joventut dels pobles la terra obra sobre'ls homes y'ls pasta a semblança seva; representa una acció contínua exercida per les impressions que entren pels ulls, pels productes que restauren les forces físiques, pels flagells que congría, pels esforços que gasta, per les necessitats que engendra, pel tremp que dóna al cos y al esperit, pels portells naturals que obra a les civilitzacions y races forasteres o els obstacles ab que entrabanca la introducció de la seva influència.

Però no és prou pera fer els pobles. Els turchs viuen fa cents anys en el meteix te-

rrer dels grechs, y no han perdut son caràcter ètnich. L'habitar en el plà o en les montanyes no esborra les ratlles fonamentals de la fesomia nacional. El mar no fa pas sempre marítims als pobles que viuen a les costes. Sota la acció de les meteixes planuries y del meteix clima varen formar-se pobles tan diferents com el polonès y'l prussià, símbol el primer del individualisme enèrgich, apòstol el segon del autoritarisme despòtich, aquell pare d'una república coronada d'una monarquia electiva, el darrer autor de la divinisió del Estat, de la fórmula del Estat-Deu. Desde fa sigles que, en les immenses valls de Hongría, viuen sotmesos a les meteixes influències magyars, slaus y rumans, y les diferències que separen els tres pobles són tan vives avuy com el primer día.

Y és que l'home neix membre d'una raça, reb per la herencia'ls caràcters que un treball de sigles ha acumulat. No es cera flonja que espera'l motllo, sinó metall ja forjat que resisteix la pressió dels agents naturals. La raça, donchs, és altre element importantíssim. Ser d'una raça vol dir tant com tenir el crani més o menys llarch o ample, alt o aixafat, posseir un angle encefàlich més gros o més petit, ser de complexió orgànica

forta o dèbil, àgil o pesada, fina o barroera, estar inclinat a tals passions o vicis, o a tals qualitats o virtuts.

Mes la raça no és la nacionalitat, per més que'n sía factor importantíssim. La estatua-ria grega demostra fins a la evidència que en el poble grech hi havia gents de tota mena: dollicocéfals y braquicéfals. Sócrates, Plató, Lysias, Eurípides, entre altres, pertanyen, evidentment, a una raça diferenta de la de Pericles, Milciades y Sòfocles; el Psiquís del museu de Nàpols, l'Ares y la Pallas Atenea de la Gliptoteca da Munich, no tenen res de comú ab l'Axiokersos y Kasmiolos del Vaticà ni ab l'Apolus Didimià de Kanacos de Sicione. En les obres d'Homer y de Píndar, lo meteix que en les dels historiadors, se transparenta també la existència d'una raça d'ulls blaus y cabells rossos y una raça de cabells negres y pell bruna. La meteixa varietat declaren els monuments egipcis; la meteixa's troba en totes les nacionalitats, per antigues que sien. Y en totes les nacionalitats d'ara, poch observador s'ha de ser pera no haverse adonat que hi ha de tot: testes semítiques, caps de bola, tipos germànichs, cranis allargats, matisos dels ulls, de la pell y dels cabells de totes menes.

Y l'organisme, la llengua, el dret, l'art,

són la nacionalitat? No. Quan observeu l'home visible -deya en Taine—hi cerqueu l'home invisible. Les paraules, els gestes, el vestir, la manera com disposa sa casa, els seus escrits, ses obres d'art, ses empreses industrials o mercantils o polítiques «totes aquestes exterioritats no són més que lesavingudes que's reuneixen en un meteix centre y no més vos hi fiqueu per arribar a n'aqueix centre: allà hi ha l'home veritable, és a dir, el grupo de facultats y de sentiments que produeix tot lo altre». Així meteix l'art, el dret, la llengua són les gransavingudes que van a parar a l'ànima de la societat, al conjunt de facultats y sentiments que ha fet, tals com són, el dret y l'art y la llengua.

El dret, sobre tot tal com l'entenen els aprioristes, és fill d'un acte de voluntat del que te la força, va de dalt a baix, el sobirà l'imposa al poble. Si Napoleó hagués dominat la Europa, el seu Còdich civil regiria en tota ella com regeix a França indistintament sobre'ls dos grans grupos de població que la constitueixen, ab tot y posseir tradicions jurídiques tan oposades. Mes si'l dret ha nascut espontaniament, per la costum, lliure de tota pressió estranya o externa, allavors la unitat de sistema jurídic és una

demostració de la existència de la nacionalitat. Per altra part, en mans d'un Estat nacional el dret és una arma poderosa de nacionalisació, perquè, informant-se en les aspiracions de la nacionalitat, crea un sistema de lligams jurídics, que subjecta a una disciplina vigorosa la societat, enmotllant-la més y més al geni del esperit nacional y reaccionant sobre aquest a la vegada.

La nacionalitat que ha sapigut produir un art original, ha donat una de les més hermoses fès de vida, que pot donar un poble. Però lo meteix que'l dret, quan no és fill de cap imposició, no fà la nacionalitat, sinó que és fet per ella; lo meteix que'l dret és una de les obres capdals de l'ànima del poble.

El poble que no ha sapigut construir una llengua propia, és un poble esguerrat, perquè la llengua és la manifestació més perfecta del esperit nacional y l'instrument més poderós de la nacionalisació, y per lo tant de la conservació y vida de la nacionalitat.

El poble és, donchs, un principi espiritual, una unitat fonamental dels esperits, una mena d'ambient moral, que s'apodera dels homes y'ls penetra y'ls enmotlla y treballa desde que neixen fins que moren. Poseu sota la acció de l'esperit nacional gent

estranya, gent d'altres nacions y races y veureu com suaument, d'en mica en mica, va revestintla de lleugeres però seguides capes de barniç nacional, va modificant ses maneres, sos instints, ses aficions, infundeix idees noves en son enteniment y fins arriba a tòrcer poch o molt sos sentiments. Y si, en lloch d'homes fets, li dueu noys eixint de neixer, la assimilació serà radical y perfecta.

L'esperit nacional no existiria, no s'hauria format, si la estructura o la situació del territori no hagués sotmès sos pobladors a les meteixes influències, si una barreja de les races no hagués engendrat certs tipus físichs mitjos o be fet prevaldre una raça determinada sobre les demés, si la unitat de llengua no hagués buidat en un motllo únich el pensament nacional. Però un cop constituït, no més la destrucció del poble pot anihilarlo: caurà'l dret, enmudirà la llengua, s'esborrarà fins el recort de la seva existència, més per dessota de les ruïnes seguirà bategant l'esperit del poble presoner del dret y la llengua y el poder d'un altre poble, però lluitant sempre y espiant l'hora de fer sortir altre cop a la llum del día la seva personalitat característica.

CAPITOL VII

EL FET DE LA NACIONALITAT CATALANA

Quan el viatjant fenici que Avienus va copiar, resseguia, cinch cents anys abans de J. C., les costes del mar Sart, va trobarhi la *etnos ibèrica*, la nacionalitat ibera, extesa desde Múrcia al Rhodan, això és, desde les gents libi-fenícies de la Andalusia oriental fins als Ligurs de la Provença. Aquelles gents són nostres passats, aquella *etnos ibèrica*, la primera anella que la historia'ns deixa veure de la cadena de generacions que han forjat l'ànima catalana.

La falsa posició del territori que ocupava, obert per totes bandes y posat al bell mitg del camí de les gentades invasores, va ser fatal pel nostre poble. Els Ligurs passaren el riu y Hecateu els trobà ja a Narbona, Skylax de Carianda y Skymno de Chio, dominant als ibers desde'l Rhòdan fins Empúries. Pel cantó de Mitgdia les tribus fugitives de Tartessia havien també invadit la terra ibera, establintse en la Edetania, la moderna Valencia, aont les vegé Herodor.

Darrera dels vençuts, els vencedors; darrera dels Tartessians, els Cartaginesos: primer, les illes de Mallorca, després, totes les terres del Pireneu ençà varen caure sota llur domini. Mentrestant, per la banda del Nort, les tribus gales exteníen cada cop més l'imperi.

Un día la terra catalana va extremirse tota, sentint passar tot el poder de Cartago cap a Italia, y encara no s'havía revingut de la impressió d'aquell espectacle, quan desembarcaren en ses costes els primers llegionaris de Roma. Al cap de tres sigles la *ethnos ibèrica* havia desaparegut com casi totes les de la Europa occidental entre'ls plechs de la civilització romana. Un troç l'havien enganxat a la Hispania, l'altre troç a la Galia.

Però, sota'l pes de la dominació romana, l'esperit de les velles nacionalitats bategava ab força, la unitat romana no més existía a sobre; per dintre, la varietat dels pobles durava com sempre. La civilització y l'imperi de Roma havien colgat les ànimes de les nacions dominades, mes no havien pogut ofegarles, y totes, cada una a casa seva, treballaven pera infundirse en els elements que li havia imposat la Ciutat romana, pera transformarlos, d'acort ab les propies necessitats, pera enmotllarlos al propi caràcter

y al propi temperament, y un día, després de sigles de treball no interromput, quan ja'l poder polítich de Roma havia saltat a troços, varen sortir a la llum de la historia els vells pobles soterrats, cadascú parlant sa llengua, y la vella *ethnos Ibèrica*, la primera, feu ressonar els accents de la llengua catalana desde Múrcia a la Provença, desde'l Mediterrà al mar d'Aquitania. Ligurs, Gaèlichs y Tartesians, Grechs y Fenicis, Cartaginesos y Romans no havien fet recular ni un pam de terra al nostre poble. Les fronteres de la llengua catalana eren les meteixes que assenyala a la *ethnos ibèrica* el més antich dels exploradors-historiaires

Aqueix fet, aqueixa transformació de la civilisació llatina en civilisació catalana, és un fet que per ell sol, sense necessitat de cap altre, demostra la existencia del esperit nacional català. Encara que després d'engendrar la llengua catalana no hagués produït res més, l'ànima de nostre poble'ns hauria ja revelat les ratlles fonamentals de la seva fesomia, estampades en la fesomia de sa llengua.

Però, per més que may la unitat del poder polítich hagi acoblat totes les energies nacionals dirigintles al compliment dels ideals colectius, l'esperit nacional de la gent cata-

lana ha deixat sempre rastre de la seva existència en totes les èpoques de la història, s'ha manifestat en altres fets, que en conjunt formen una altra prova incontestable de la individualitat de la nació catalana.

Els que han recullit y estudiat les velles monedes de la antigüetat pre-romana s'han adonat desseguida de que les de la banda de llevant d'Espanya y mitjorn de França formaven un grupo apart, caracterisat, entre altres coses, per certes particularitats del alfabet, y encara que aquesta lley d'investigacions està molt endarrerida, alguns observadors han descobert ja en les llegendes les probes d'una varietat fonètica, d'una fonètica especial, que en les especialitats que li són conegudes coincideix—fet admirable però llògich—ab la fonètica de la llengua catalana.

Encara que no constituís cap unitat política, la ciutat d'Empuries, ab la força d'atracció propia de les grans capitals, s'havía constituït en centre de nombroses comarques. Donchs bé, el rastre de la seva influencia l'ha trobat la arqueologia casi sempre dintre de les fronteres de la *ethnos ibèrica*, y en el primer tractat entre Roma y Cartago's fixa'l límit Sur de Roma y les seves aliades, entre les quals estava Empu-

ries, en l'indret de Murcia, límit Sur de la llengua catalana.

Y aquet germen incipient d'una acció política comuna's troba més tart en la sublevació de Gilderich y en la de Paulus pera coronarse a Narbona rey del Orient; en els meteixos orígens de la formació del reyalme visigot ab la capitalitat de Tolosa y de Barcelona; en la cooperació a la obra d'expulsió dels serrains, en la política dels comtes de la casa de Barcelona fins a Pere II, el de la batalla de Muret.

La unitat de cultura va manifestarse d'una manera esplendorosa. La poesia dels trobadors, ab tot y'l convencionalisme propi de tota literatura cortesana, va ser una bella florida del esperit d'un gran poble; les tonades d'aquella llengua artificiosa feta ab *motz triatz* entre'ls diferents dialectes del nostre idioma nacional, va ferse sentir en totes les corts del Occident y del Mitgdía y va despertar la inspiració poètica en la ànima de totes les nacions que les escoltaren.

La unitat del ideal artístich de la nostra nacionalitat va encarnarse també en el naturalisme severíssim, senzill y ben proporcionat del art romànich, que és l'art del nostre poble, el que ha tret més ufana en tots els països de llengua catalana; com apa-

reix també en l'aire especial, en la fesomia ben nostra de la arquitectura gòtica, que, vinguda de terres del Nort, no llevà entre nosaltres sinó després d'enmotllarse à les exigències del geni de la nostra raça.

La existencia d'aqueix esperit nacional se manifesta així meteix en la unitat de vida econòmica. Totes les regions de llengua catalana, tant les que vivien baix el govern dels Reys d'Aragó com les que depenien de la casa de França, eren paissos essencialment mercantils, la industria era en tots ells una funció econòmica secundaria; tant es així, que les regions sotmeses a França varen trobarse desseguida en lluita oberta ab l'industrialisme del paissos del Nort, de la França propiament dita, donant origen a la primera batalla de que fa esment la historia entre la protecció y'l lliure-cambi, fórmules de la oposició dels interessos econòmichs dels dos pobles.

Volèu més probes encara? Us en donaré per acabar, una que val per moltes. Ab tot y que en el dret les determinacions arbitraries de la voluntat humana y les influències exòtiques y les necessitats del moment y del cas y del lloch concret y determinat exerceixen una grandíssima influencia, ab tot y que en els paissos de llengua catalana no hi ha

hagut may un sol poder legislatiu, sinó nombroses sobiranies polítiques, malgrat tot això, en el fons de la vida jurídica desenrotllada en les terres de la llengua catalana, s'hi troba una unitat fonamental de sistema jurídic.

En les arrels de tota la varietat de lleys y pràctiques consuetudinaries sobre la vida jurídica civil, s'hi troben els dos grans principis següents: de primer la consagració de la llibertat individual de que es expressió l'aforisme jurídic popular *tractes rompen lleys*, que fa al poble legislador de sí mateix per medi de la repetició d'actes, per medi de la costum; després el reconeixement del gran valor social del patrimoni familiar, el culte de la casa, una especie de religió de la llar.

La vida política ve informada també per dos principis fonamentals: de una banda el principi de la llibertat política més ample que's manifesta en la constitució de les corts, en la doctrina del pacte fonamental entre'l sobirà y'l poble, en la representació d'interessos portada al extrém de concedir sovint vot electoral a les dones, en la especial constitució del règim municipal; d'altra banda el respecte a les gerarquies socials, això és, una invencible repugnancia per l'i-

gualitarisme. Consecuència dels dos: un individualisme que impossibilità als països de llengua catalana de constituir-se en unitat política nacional y en feu càurer una part grandíssima sota'l domini d'un altre poble.

Aqueixa gran unitat jurídica és tan clara que tots els historiadors del dret francesos han de començar per la divisió fonamental entre'ls països de dret escrit y'ls països de dret consuetudinari, entre'l Nort, ple de desordre — son paraules d'un francès, en Thierry — y'l Mitgdía més civilisat, més pròsper, governat menys directament, ab més llibertat, més equitat en el dret, menys desigualtat de condicions personals. Ara be, les fronteres d'aqueixes dues grans unitats jurídiques passen per llà meteix ont passa'l terminal de la llengua catalana y la francesa.

Després d'això no haig de afegir cap més paraula: si existeix un esperit colectiu, una ànima social catalana que ha sapigut crear una llengua, un dret, un art catalans, he dit lo que volía dir, he demostrat lo que volía demostrar: això és, que existeix una NACIONALITAT CATALANA.

CAPITOL VIII

EL NACIONALISME POLÍTICH

Sent la nacionalitat una unitat de cultura, una ànima colectiva, ab un sentir, un pensar, y un voler propis, cada nacionalitat ha de tenir la facultat de acomodar la seva conducta colectiva, això és, la seva política, al seu sentiment de les coses, al seu seny, al seu franch voler. Cada nacionalitat ha de tenir el seu Estat.

L'Estat escampa ses arrels en les entranyes meteixes de la nacionalitat, se nodreix de sa sava, viu de sa vida, fa seves les seves idees, s'apropia sos prejudicis, ses tendencies, fins sos errors; adopta'ls seus sentiments, s'inspira en sos pensaments, se conduceix en totes les esferes de la activitat seguint els misteriosos y irresistibles impulsos de les tradicions que'ls sigles han agomboat en les regions del esperit colectiu en que lo inconscient impera, en que jauen enterrades les llevors y principis de totes les sectes, de totes les determinacions collectives. L'Estat, donchs, ve a ser com un orga-

nisme, com una part viventa de la nacionalitat; perxò no pot pertànyer a dues nacionalitats diferents, com un meteix cor no pot batre en dos pits a la vegada, com un meteix cervell no pot servir d'instrument de la vida anímica de dos homes diferents.

Es més: cada nacionalitat ha de tenir un sol Estat que tradueixi en acció y conducta les inspiracions colectives. En l'antigüetat pre-romana, en els temps del Estat-Ciutat, cada nació estava trocejada en multitud de Estats. En l'època de fraccionament del Feudalisme, partions de principat y senyoria aquí y allà solcaven el cos viu de la nacionalitat. No estaven les nacions subjectes al Estat d'una altra nació, fruïen de plena autonomia, l'Estat de cada ciutat o senyoria era indígena, era membre viu de la nació, com la meteixa ciutat o la meteixa senyoria. Però els pobles conscients de llur unitat no'n tenen prou: volen que les fronteres de llur Estat passin per llà meteix aont passen les partions milenaries de les nacionalitats. Perxò les ciutats gregues cercaven ab seguides probatures el camí de la unitat política; perxò els ciutadans de l'Alemanya feudal sospiraven per aixecar un sol Estat al damunt de la colla d'estats germànichs d'allavors, y el poeta cantava: «Jo no

soch de Baviera. No soch de Prussia. No soch de Saxonia. La meva patria és més gran».

L'aspiració d'un poble a tenir política pròpia, a tenir un Estat seu, és la fórmula política del *nacionalisme*. La aspiració a que tots els territoris de la mateixa nacionalitat s'acoblin sota la direcció d'un Estat únic és la política o tendència *pan-nacionalista*. Pan-germanisme, pan-helenisme, pan-eslavisme, són els noms ab que s'ha batejat l'aspiració a fer entrar a dins de la cleda del Estat alemany, del Estat grech, del Estat rus, tots els territoris de cultura germànica, helènica o eslava.

A cada nació un Estat: aquesta és la fórmula sintètica del nacionalisme polítich, aquet és el fet juridich que ha de correspondre al fet social de la nacionalitat.

Una obgecció aquí's presenta, que mil vegades s'ha fet al moviment catalanista y es fa per tot arreu als moviments semblants: la d'anar enrera, de tornar als Estats petits, de desfer el camí de l'història retrogant al clan, a la tribu, al feudalisme. Ve de que la gran majoria dels Estats actuals governen dues o més nacionalitats: si'ls Estats han de ser nacionals, si per cada nació hi ha d'haver un Estat, s'haurien de desfer,

d'esbocinar quasi totes les potencies y la terra s'ompliria d'Estats petits com Portugal, com Grecia, com Holanda. Y això seria una regressió.

Mes jo no sé que tingui res que veure la tribu ni'l feudalisme ab les mides dels Estats. La grandaria del territori de la tribu és el més petit dels elements que determinen el seu estat social. Atenes, ab el meteix territori d'una tribu, va crear una cultura qu'encara nodreix les generacions modernes. La *Civitas romana*, això és, la República romana no era gaire més gran que una tribu y el seu impuls, la seva obra, encara ens governa. Tampoch entench com el feudalisme puga estar lligat ab la mida dels Estats. No sé que hi pot haver de feudal a Bèlgica més que a Rússia, a Suiça més que a la immensa república nortamericana. Dir això, donchs, és no dir res.

Ara, que desfer sistemàticament les grans unitats modernes és obra regressiva, no pot posarse en dubte. L'observació de les transformacions del Estat, desde les més reculades centuries fins avuy, demostra que la tendencia de la civilització ha estat passar sempre de unitats socials rudimentaries a unitats més vastes, més complexes; del Estat que no més regía la familia patriarcal, al

que comprenia varies families originaries d'una meteixa soca; del Estat-clan, al que contenia varis clans, al Estat-tribu; d'aquet al Estat-Ciutat; del Estat-Ciutat al Estat-feudal que s'extén sobre una provincia o sobre varies; del Estat-feudal al Estat-Regne, al Estat modern que impera sobre diverses nacions.

Seguint aqueixa lley de l'història, el món ha d'encaminarse a fer Estats més complexes, més grans cada dia, fins arribar al Estat-Raça, al Estat-Continent y després a la meta final, al Estat-Univers, al Estat-Humanitat.

Encara més. Avuy ja hi toquem en aquesta etapa precursora de noves formacions polítiques. Una nova forma d'Estat devé sobre la terra: l'Estat-Mondial, l'Estat-Imperi. Sota'ls nostres ulls van descloentse grans potencies mundials ab el peu sobre tots els mars y tots els continents. Uns quants Estats manen la terra. Sembla que sobtadament, sense passar per l'Estat-Raça ni per l'Estat-Continent, el món treballa en començar la gestació del Estat-Humanitat, de l'*Imperium-Mundi*, utopia de somniadors ahir, avuy ja ideal entrevist en les llunyanes boires del pervindre.

Mes si això és veritat qu'en res pot con-

tradirse, també ho és y veritat primaria, fonamental, que la lley de l'estructura natural de la societat humana universal és la lley de les nacionalitats; que'l fet de les nacionalitats és tan vell com el recort del món perpetuat per l'història; que la nacionalitat és societat integral, natural, espontania, superior a la voluntat dels homes, superior a la voluntat dels poders públichs, resistent a tota mena d'adversitats, triomfadora de tots els obstacles per grans, per immensos, per irresistibles que siguin; que, asseguda sobre les fondes capes de granet incommovible, veu caure y passar per sobre seu imperis y civilisacions, de sigle en sigle, sense perdre'l seu ésser, sense mudar de substancia, sent sempre ella meteixa.

Aixís és que s'explica un fenòmen molt significatiu de la creixença del Estat. Mentres la evolució progressiva del Estat va ferse a dins de la nacionalitat, cap entrebanch va deturar-la ni desviar-la. Se va passar del Estat-familiar al Clan, del Clan a la Tribu y a la Ciutat sense reculades: un cop va ésser consagrada la forma política superior ja no's va devallar may més a cap d'inferior. En cambi, quan se passa de la ciutat al regne o al imperi, venen sempre, en tots els temps y en totes les civilisacions, oscilacions

y reculades. No anem a cercar al Orient, terra dels grans imperis que creixen fins a tocar el cel com els cedres del Líban, y que una pedreta, no més, rebotent sobre llurs peus de fanch, ensorra. Aquí meteix tenim l'imperi de Roma esmicolat en cent bocins, aquí tenim les petites sobiranies formades de ses desferres: reyalmes, províncies, fins ciutats, Estats-Ciutats només com les de la Lliga Hanseàtica abocades als mars boirosos del Nort, com Florença, com Pisa, com Gènova, com Venecia, la esposada del Adriàtich.

Y del imperi de Roma, passem al de Carlemany, del de Carlemany al Imperi Germànich, més avant al imperi mundial de Carles V, y sempre, quan sembla aconseguida la plenitut de força, la immensa construcció's disloca y cau. Per què? Perquè aquesta impotencia pera solidar y acréixer la nova forma d'Estat, l'Estat-Imperi? Per què aquet continuat teixir y desteixir imperis? Per què avuy meteix en les entranyes de tants Estats contemporanis, malgrat la lley imperiosa d'universalitat, malgrat l'impuls vigorós a constituir potencies mundials, creixen corrents de desintegració que ací y allà triomfen com a Noruega, com a Hongría?

Perque, fins a la Ciutat y al Principat l'Estat era nacional. Tant grech era l'Estat d'Atenes com el d'Esparta, tant català el comtat de Barcelona com el d'Empuries. Una sola nacionalitat era substratum d'aquets Estats; no conteníen tota la nació, però no conteníen tampoch nacions diferentes; la societat que aquets Estats dirigíen era una societat homogenia. Ab l'Estat-Imperi nó. L'Estat-Imperi és integrat casi sempre per dugues o més nacionalitats, la societat és heterogenia; si no més un Estat la dirigeix, devé fatalment Estat d'una sola nacionalitat y allavors una dominació comença: la de la nacionalitat afavorida sobre les demés. Tart o d'hora, se n'adonarán les nacions subgectes, y el procés de desintegració anirà preparantse.

La imposició crida repulsió. La força que extén cadenes sobre'ls pobles congría la força de les revolucions que les trenquen, y encara que'l govern de una unitat política, així constituïda, fos exemple de sabia administració, revoltaria la dignitat dels pobles, sotmesos com menors a perpetual tutela. Això és lo que ha passat sempre y sempre passarà perque's tracta de sentiments que arrelen en la consciencia meteixa del home que may muda. Tota formació política que no

respecti la personalitat dels pobles que la componen, està condemnada a desaparèixer; durarà només el temps que trigui la força dels oprimits a igualar en una o en altra forma la força dels opresors.

La causa, donchs, de tant seguides desintegracions, l'obstacle que detura desde sigles la creixença del Estat, la rèmora que entrebanca la evolució progressiva de les formes polítiques cap a les solucions universals, és la dominació d'una nacionalitat sobre les altres dintre dels imperis. Treym aquesta causa de disolució, fem que les nacionalitats visquin a dins del Estat-Imperi ab els meteixos drets, associades, en comptes de dominades y subjectes, y acabaràn els antagonismes irreductibles, les repulsiions d'unes ab altres, les incompatibilitats de convivença, generadores de tots els separatismes.

Aixís arribem d'una manera natural a la solució de l'antinomia aparent entre'l fet de la nacionalitat, que imposa els Estats nacionals, y el fet de l'evolució política, que imposa els Estats mundials, entre'l nacionalisme y el mundialisme. No són tendències que's contradeixin, no són aspiracions incompatibles. Al contrari, se completen, s'ajuden mutuament, l'una empeny el triomf

definitiu de l'altra, perquè l'una y l'altra se resolen en una fórmula suprema d'armonia. L'exigència de la nacionalitat de tenir un Estat propi, l'exigència del universalisme de constituir Estats mundials engendren com conseqüència natural la constitució del Estat d'Estats, del Estat compost o Federació d'Estats Nacionals.

Aixís és com el nacionalisme, imposant el respecte a les personalitats nacionals y exalçant les excel·lències de la forma federativa, se converteix en element propulsor d'universalisme. El nacionalisme treu la causa dels moviments separatistes, estronca la font de totes les desintegracions. El nacionalisme, posant com a element primer de les formacions d'Estats la personalitat de les nacions, aconsegueix, en la societat internacional, una revolució feconda: solida, fa indestructibles els fonaments en que definitivament ha de constituirse.

Pel seu cantó, l'universalisme farà triomfar les aspiracions nacionalistes. Els grans pastors de pobles aniràn veient que no és ab la força com faràn créixer les remades, sinó ab lligams de germanor y de mutual conveniència. La necessitat de solidar els grans imperis y d'aixamplarlos durà els homes a aprofitar les lliçons de l'experiència y

de l'història, els empenyerà a les organitzacions federatives. Els noms de Gladstone i de Chamberlain assenyalen ja, més o menys imperfectament, en l'història contemporània, l'esdeveniment pròxim d'aquesta nova era.

Acusar, donchs, al nacionalisme de ser tendència regressiva, és no entendre'l, no capir-ne la significació; és, d'altra banda, viure en l'edat de pedra de la ciència política; és no saber res de les diferències d'Estat i Nació, d'Estat unitari i Estat compost. Un temps la confusió era possible, perquè l'humanitat no coneixia altra forma d'Estat que l'Estat unitari, ni altre procediment d'acoblar pobles que la opressió, la dominació, l'esclavitut. Ara és un anacronisme tant inexplicable confondre la nació amb l'Estat, com no concebre l'Estat sense la independència, qu'és lo mateix que no concebre altre Estat que l'unitari.

Avuy omplen la terra els Estats compostos, avuy existeixen més Estats no independents, més Estats convivents en federació, que no pas Estats independents; avuy els pobles que volen consagrar els drets de nacionalitat amb la possessió d'un Estat propi, no per això han de separarse dels altres pobles amb qui's ha aconvoat l'història.

Ara, donchs, romàn ben precisada la naturalesa del federalisme. No és una forma absoluta, universal, aplicable sempre a l'organisme del poder públich; es l'instrument de l'associació de les nacions. Allà aont hi ha nacionalitats que han de fer vida comuna, el règim federatiu te natural aplicació: l'Estat federal, associació dels Estats nacionals, és l'organisme jurídic de la nova formació política. No s'ha d'aplicar, donchs, a tots els païssos, grans y xichs, homogenis y heterogenis, a Russia igual que a Grecia, a Portugal meteix que a la Gran Bretanya; sinó en els imperis o reyalmes integrats per dugues o més nacionalitats.

Però, a més d'aquet valor absolut d'organisme jurídic de la associació de nacions, la forma federativa ha tingut en la historia una funció excelsa, que, vista parcialment pels unitaristes, ha estat ocasió d'un argument contra el federalisme. Tant com les lluites entre Estats, la forma federativa ha contribuït a la creixença de les societats humanes. La Tribu va ser a la primeria una federació de clans; la Civitas una federació de tribus; el reyalme una federació de ciutats. Més, tan bon punt cada grau d'aquestes successives federacions s'esdevenia constituït, començava'l procés d'absorció dels po-

ders de les societats federades per les invasions successives del poder central de la federació fins a ferne Estats unitaris. Avuy meteix, a Alemanya igual que als Estats Units, el poder central tendeix, encara que molt suaument, a aixamplar el cèrcol de la seva acció, en perjudici del poder dels Estats federats. El federalisme apareix així com una mena de pont que porta al Estat Unitari, com una mena de bastida o andamiatge de les formacions polítiques unitaries.

Més, quan d'això en fan argument en contra del federalisme els defensors del unitarisme, no s'adonen que aquesta tendència centralisadora, que consideren contraria a les aspiracions nacionalistes, és una manifestació de nacionalisme: se presenta quan la federació uneix territoris, abans separats, d'una meteixa nacionalitat. El federalisme germànich com el yanki no associen nacions diferents, sino Estats d'una meteixa nacionalitat, lo meteix que'l federalisme aplicat als clans y a les tribus y a les ciutats. Es natural, allavors, que l'esperit nacional, que la tendència pan-nacionalista, ab la bastida del federalisme, construeixi l'Estat nacional unitari. Car el federalisme és una fórmula d'associació, d'unió, y quan hi ha una sola personalitat natural, una sola na-

cionalitat, falta l'element essencial del federalisme: la pluralitat de nacions a associar en una forma superior de solidaritat.

Conseqüència de tota la doctrina aquí exposada és la reivindicació d'un Estat català, en unió federativa ab els Estats de les altres nacionalitats d'Espanya. Del fet de la nacionalitat catalana neix el dret a la constitució d'un Estat propi, d'un *Estat Català*. Del fet de l'actual unitat política d'Espanya, del fet de la convivència secular de varis pobles, neix un element d'unitat, de comunitat, que'ls pobles units han de mantenir y solidar. D'aquí l'*Estat compost*.

Aquets dos fets primaris, fonamentals: el de la personalitat nacional de Catalunya y el de l'unitat d'Espanya, enfortits per dues lleys correlatives: la de la llibertat que implica l'autonomia y expontanitat socials, la de l'universalitat que porta a la constitució de potencies mundials, se resolen en una fórmula d'armonia qu'és la *federació espanyola*.

Així'l nacionalisme català, que may ha estat separatista, que sempre ha sentit intensament l'unió germanívola de les nacionalitats ibèriques dintre de l'organissació fe-

derivativa, és aspiració enlairada d'un poble que, ab consciencia del seu dret y de la seva força, marxa, ab pas segur, pel camí dels grans ideals progressius de la humanitat.

CAPITOL IX

L'IMPERIALISME

El poble romà donava a tots els seus magistrats, de qualsevol ordre que fossen, el *imperium*, això és, la facultat d'imposar per la força els seus decrets. L'idea de força era tan essencial de la noció d'*imperium*, que'l poder militar va ser l'*imperium* per excel·lencia; y del magistrat únich que, per reunió de les velles magistratures, va concentrar tota la potestat, tota la força de la autoritat pública, Roma va dirne emperador, *imperator*.

Anglaterra, mestra com Roma en l'art de governar, ha exalçat, ab l'exemple tant com ab la paraula encesa dels seus grans homes, quelcom que la veu contemporania ha batejat d'imperialisme.

Què és l'imperialisme? Es la negació del nacionalisme, com alguns s'han pensat? Es el principi contrari del principi nacionalista? Són el nacionalisme y l'imperialisme dues tendències en lluita, ara triomfant, ara reculant l'una devant de l'altra?

Aquesta concepció del imperialisme ve de mirarse de fora estant el teixir y destèixir imperis a que'l món s'ha donat després de l'època de les ciutats. Certament hi ha lluita: tan aviat creixen els imperis com l'escuma, tan aviat cauen, y petites sobiranies s'aixequen de llurs runes. Però la lluita, ja ho hem vist abans, és lluita entre nacionalitats, l'oposició és oposició entre nacionalitats: entre la nacionalitat que mana, la que te l'*imperium* y les nacionalitats oprimides.

Imperialisme és l'aspiració a constituir l'Estat-Imperi, a acoblar un remat de nacions sota'l poder d'un sol pastor. Si l'acoblament ha de ferse per la força de la conquesta violenta, l'imperialisme no serà res de nou, serà quelcom tan vell com el món. Com més enllà de l'història reculèsem més imperialisme trobaríem. Si l'Estat-Imperi ha de constituirse per voluntaria adhesió de les nacions unides, allavors és l'Imperi federal, ideal de les aspiracions nacionalistes, resultat de l'armonisació de les corrents na-

cionalista y universalista. Això ja és certament imperialisme, però no és encara l'imperialisme.

L'imperialisme és el període triomfal de un nacionalisme: del nacionalisme d'un gran poble. Aquesta és la veritable substancia del imperialisme. Per això els mestres d'imperialisme són nacionalistes fervorosos.

No puch llegir l'Emerson, el filòsof de la gent nortamericana, sense sentir les seves paraules, vibradores de selvatge individualisme, com altres tantes fórmules vives de nacionalisme, d'imperialisme. Ell parla al home, més jo aquestes paraules seves les sento endreçades als pobles, a les races. Vibren dintre meu ab accents d'apostolat col·lectiu, d'apostolat de les nacions. No ab formes literals ni ab acotacions al peu, sinó ab l'impresió viva que han desvetllat en mon esperit, he de retrèureles.

Sies tu meteix. No imitis, no cerquis en els altres, cerca dintre teu. No t'enmotllis en els altres, fes que'ls altres s'enmotllin an a tu. Sies lley y senyor de tu meteix. Allà aont tu ets, és l'eix de la terra; així pensaven els que van fer la Grecia, els que han fet Anglaterra. Pensa que tu ets el centre de les coses, que totes les coses són pera tú; que la veritat que tu trobes dintre del teu

cor, és la veritat por tothom ; que les fórmules de civilització que tu adoptes són les que tot el món ha de seguir y adoptar. Es a dir: síes tu meteix y per tu meteix y seràn tributaris del teu jo els que no són ells ni són per ells.

En Roosevelt, encarnació integral del geni americà, posa fites de justícia y de bondat a les fórmules absolutes de l'Emerson. En Roosevelt, que no viu dintre la barraca sinó a ple aire del seu poble, no ho diu com l'Emerson: allò que tens força per fer, tens dret de fer. L'acció dels grans homes ha d'exercirse en el sentit del bé. L'èxit aconseguit per medis indignes és una cosa vergonyosa. La gran llei de la justícia ha d'existir d'home a home y de nació a nació. Si l'home fort no sent l'impuls vers les coses enlairades, la seva força es una maledicció pera ell y pera tothom. L'especulador sense consciència, que acumula milions ab procediments reprobables, és pitjor que l'assessí o'l lladre vulgar. El gran agitador de les masses, que les remou ab paraules incendiàries, ab falses o irrealisables promeses, és un enemich de la seva terra. La gran força personal d'aquets homes és una força destructora.

Després de la llei del bé, la llei del pa-

triotisme. L'amor patri és una virtut fonamental. L'exclusivisme contra l'estranger és tan antipàtich com el cosmopolitisme. Siguem americans. Eduquemnos a Amèrica y a la americana. Res d'europèisarse. Res de conservar, com alguns, devant d'Europa un cert esperit de dependència colonial. Treballem ab independència. Aprofitem l'experiència de tots els temps y de tots els pobles, però pensem, sentim y obrem, visquem y morim únicament com americans. El crim més gran d'un home és mancar a la seva nació. Els grans estadistes d'Amèrica són els que varen creure sempre en llur terra, els que varen tenir fe en que arribaria a ser el poble més poderós del món .

Després, la lley de la civilització. Els pobles civilitzats o en camí d'arribar pel seu propi esforç a plenitud de civilització, tenen dret a desenrotllarse de conformitat a les propies tendències, això és, ab autonomia. Els pobles barbres, o els que van en sentit contrari a la civilització, han de ser sotmesos de grat o per força a la direcció y al poder de les nacions civilitzades. Les potències cultes tenen el dever d'espansionarse sobre les poblacions endarrerides. França imposant la seva autoritat a Alger, Anglaterra a Egipte, Rússia als Kamotos, han substituït

la lley y l'ordre de justícia, a la lluita barbre y degradant qu'en aquets pobles imperava. El guany ha estat més gros pera la civilisació y pera aquestes terres desgraciades, que no pas pels pobles que les han intervingudes. Els que feyen versets al Madhi contra Anglaterra, a l'Aguinaldo contra'ls americans, o bé odes a Alger y als seus pirates en lluita ab França, són pobres d'esperit que no saben veure l'altíssima missió educadora de l'humanitat, qu'exerceixen les nacions civilisades en aquestes costoses empreses.

Patriotisme y expansió han de menester en la societat internacional d'avuy l'ajuda de la guerra. No hi ha res tan abominable com una guerra injusta, si no és una pau comprada ab una cobardía o ab una iniquitat. La pau d'Europa aconseguida ab la tolerancia de les degollacions d'armenis, és una gran vergonya. Pobre humanitat, si hagués de surar l'evangeli de la pau dels Tolstoï! La preparació pera la guerra és la garantia més sòlida de la pau. La guerra que somet els pobles barbres als civilisats, és una obra de pau y civilisació. Una nació que no sab defensar els seus drets ab les armes, no pot sostenir ni exercir en el món cap missió progressiva.

Tot l'imperialisme és aquí.

Imperialisme és força de civilització, que vessa d'un poble, de vida nacional intensa, sobre'ls altres.

Dominar per la força material, per la violència, per l'ambició de dominar pobles y terres és l'imperialisme selvatge d'Orient.

Dominar per la sola força de la civilització, de la cultura, és l'imperialisme sà y fecond, però incomplet, de Grecia.

Dominar per la força de la cultura servida y sostinguda per la força material, és l'imperialisme modern, l'imperialisme integral, el de les grans races fortes d'ara.

Cultura nacional intensa, interès general de civilització, força suficienta pera sostenir l'un y l'altra, són els elements essencials del imperialisme.

Es, donchs, l'imperialisme un aspecte del nacionalisme, un moment de l'acció nacionalista: el moment que segueix (1) al de plenitud de vida interior, quan la força interna de la nacionalitat, acumulada, irradija, surt de mare, nega, y feconda les planes del seu voltant.

Primer de tot és ser: ser un meteix y no

---

(1) La successió no es cronològica: primer es l'un després ve l'altre, però un cop començada, llur acció segueix simultàniament, paralelament.

un altre, viure la propia vida y no una vida enmatllevada. Moures per propi impuls, actuar les propies idealisacions. No rebre la lley de fora, trèurela de les propies entranyes, ser lley de sí meteix. Aquesta acció és la primera etapa de tot nacionalisme. Totes les nacionalitats grans y petites, poderoses y humils poden aspirar a arribarhi.

Després és fer d'aquesta vida propia una vida intensa, original, forta. Enlairar la vida nacional a fórmula y camí d'una empresa de civilisació, d'un interès d'humanitat; encarnar en l'activitat nacional un moment de la civilisació universal. La Grecia al crear la cultura grega va donar a la humanitat tota una civilisació. La Fenicia va tenir també la seva hora esplendorosa: l'exploració del món antich va ser la seva obra nacional y una empresa de civilisació universal a la vegada. Roma va ferse gran civilisant, infantant pobles, com Anglaterra. És la segona etapa nacionalista, la del imperialisme.

Aquesta no és donada a totes les nacions. No tots els nacionalismes poden arribar al bell moment de la florida imperialista. Hi ha nacions que no poden sortir d'una modesta vida interior, que no poden realisar grans coses. Com entre'ls individus només

alguns arriben a aconseguir la plenitud de vida individual que fà els grans homes, així només algunes nacions aconseguixen, en cada edat, la plenitud de força nacional que fà les grans nacions, les nacions que menen a les altres, les *nacions-imperi*.

Però, si no tots els nacionalismes hi arriben, tots hi van, y tots s'hi acosten. La gradació de nacions de cara al imperialisme triomfal és tan rica y complexa com la gradació de talents envers al geni. Nacionalisme és vida nacional inflamada d'un ideal, és desitg de vida propia, y això és ja un començament d'imperi; y això sobre tot és ja l'ambient, la tebior amorosa, la primavera encesa que feconda les florides esplendoroses de les nacions. Que un nacionalisme trobi condicions externes favorables y el poble humil, arreconat, menyspreuat, perdut en les boires del Nort com Anglaterra, en miserables costes com Fenicia, en les valls y els turons pelats de l'Hèlada com Grecia, creixerà en força nacional fins a ser la Fenicia mestressa del comers del món, la Grecia triomfal d'Homer, de Plató y d'Aristòtil, de Sòfocles y Praxiteles, de Pericles y Alexandre; l'Anglaterra senyora dels mars y els continents.

No ho oblidin els pobles humils, y del fet

de no haver volat encara no'n fassin raó d'isolament, d'encongiment. Omplin el cor d'ideal, encenguin a dins de l'ànima el foch de la confiança en llur venturós pervindre y deixin créixer apoch apoch les ales, que un día o altre els arribarà l'hora d'enlairarse.

CAPITOL X

ACABAMENT

Catalunya, empobrida per la decadencia del Mediterrà, combatuda pel Renaixement, per l'omnipotencia de la monarquia absoluta, per totes les grans corrents universals allavors dominants, va devenir provincia. Perduda en un recó d'Espanya, va vegetar ab vida pobra y miserable, lluny del poder, lluny dels nous ideals, lluny de les grans empreses nacionals y europees.

Van mudar d'orientació les coses del món, y Catalunya va revenir, va retornarse. Primer va corre derrera la riquesa. Que la deixessin treballar, que no la distreguessen de la feina era tot lo que demanava.

Després va començar a demanarse que era, d'aont venia, aont anava. D'industria no n'hi havia en lloch més d'Espanya. El seu parlar matern tampoch era'l parlar comú d'Espanya. Les lleys civils de la familia catalana eren molt diferents del *derecho común*, del *derecho patrio*. Aquí y allà, altres consuetuts, supervivencies d'institucions ignorades marcaven altres escepcions, altres separacions del règim general. Conservar com reliquies mortes totes aquestes especialitats, conservar com cosa viva y creixent la prosperitat econòmica, és l'ideal que va agabellar totes les energies públiques y particulars de la nostra terra, ab exclusió de tots els altres nacionals y universals. Aquet va ser el provincialisme de Catalunya.

La llengua materna no era un *patois* en descomposició. Al arribar l'hora de despertar-se les velles parles populars, la llengua catalana va aixecarse sencera, forta, plena de vida renovada y va empendre la llarga reconquesta de la cultura catalana. El dret català no era un fòssil, una curiositat arqueològica, sinó lley familiar viva del nostre poble, font de prosperitat, de benestar, de progrés públich. No era fur o privilegi, excepció de la lleylació comuna, ni'l ca-

talà modalitat de la llengua nacional. La llengua catalana tenia gloriosa historia: l'havien parlada y escrita reys y conquistadors, sabis y apóstols, poetes y legisladors. El règim civil especial era dret civil complet, part del vast organisme jurídic integral de Catalunya. Restaurar la llengua, mantenir el dret, conservar la riquesa, van ser les tres funcions essencials del regionalisme. Lo que passava a Espanya, lo que passava al món només era considerat en relació a l'influencia que respecte d'aquest ideal pogués exercir.

Tot això era ja nacionalisme, encara que espontani, boirós, indefinit. El dret a la llengua catalana, el dret a la legislació civil propia, el fundaven en els beneficis que aquets elements produïen, en la dificultat de substituirlos, en els títols d'honor del passat. Però, de mica en mica, l'estudi del propi ser y la seva comparació ab les altres societats humanes, donen a Catalunya conciencia de la seva personalitat, y és en aquesta personalitat que fonamenta'l dret a tots els elements del seu ésser nacional y el dret a un Estat propi pera dirigirlos.

Va seguint el procés nacionalista: no s'ha conquistat l'Estat, el dret y la llengua, no hem conseguit la plenitud d'expansió inte-

rior, però ja'l nacionalisme català ha començat la segona funció de tots els nacionalismes, la funció d'influència exterior, la funció imperialista.

L'art, la literatura, les concepcions jurídiques, l'ideal polítich y econòmic de Catalunya han iniciat la obra exterior, la penetració pacífica d'Espanya, la transfusió a les demás nacionalitats espanyoles y al organisme del Estat que les governa. El criteri econòmic dels catalans en les qüestions aranzelaries fà anys que ha triomfat. L'art català comença, com la literatura, a irradiar per tota Espanya. El nostre pensament polítich ha emprès la seva lluita ab les concepcions dominants, y els primers combats fan augurar ben prospera la victòria.

Si l'ideal complexe qu'encén en nova y intensa vida totes les energies catalanes, si'l nacionalisme integral de Catalunya va endavant en aquesta empresa y aconseguix despertar ab el seu impuls y el seu exemple les forces adormides de tots els pobles espanyols, si pot inspirar a n'aquets pobles fè en sí meteixos y en llur pervindre, se redreçarán de l'actual decadencia, y'l nacionalisme català haurà donat compliment a la seva primera acció imperialista.

Allavors serà hora de treballar pera reunir a tots els pobles ibèrichs, de Lisboa al Rhodan, dintre d'un sol Estat, d'un sol Imperi, y si les nacionalitats espanyoles renai-xentes saben fer triomfar aqueix ideal, saben imposarlo, com la Prussia den Bismark va imposar l'ideal del imperialisme germà-nich, podrà la nova Iberia enlairarse al grau suprem d'imperialisme: podrà intervenir activament en el govern del món ab les altres potencies mundials, podrà altra vegada expansionarse sobre les terres barbres, y servir els alts interessos de l'humanitat guiant cap a la civilització els pobles endarrerits y incultes.

FI

EN PREPARACIÓ

- CAMBÓ: *La evolució del catalanisme.*
Corts Catalanes. Proposicions regies y respostes.
- ORS: *Assaig sobre l'imperialisme.*
- CARPENTER: *La ciutat ideal.* Traducció del anglés.
- BALMES: *Barcelona.*
- BALMES: *L'avenir de Catalunya.*
- ALMIRALL: *Discursos.*
- PUIG Y CADAFALCH: *Conferencies y discursos.*
- XIMENES (Director de l'*Africa espanyola*, de Tànger):
La expansió comercial al Marroch.
- DURÁN: *Política d'expansió catalana.*
Apòlechs populars estimulants.
- PIJOAN: *Els educadors de la nació catalana.*
- TAINED: *Marat, Danton, Robespierre.* Traducció.
- FRANKLIN: *Apòlechs socials.* Traducció.
- PALAU: *La escola de Roches.*
Colecció de missatges.
- VIDAL: *L'imperialisme anglés.*
- ALBÓ (R.): *Els trinxeraires.*
- MARTÍ: *Els trusts nort-americans.*
- COROLEU: *Les associacions obreres ingleses.* (Trade Unions).
- ROOSEVELT: *Fragments triats.* Traducció.
- PICÓ Y CAMPAMAR: *Memories anecdòtiques dels primers anys del catalanisme.*
- PRAT DE LA RIBA: *Llengua y dialecte.* Polémica Clarín.
- PRAT DE LA RIBA: *El Selfgovernment.*
- PRAT DE LA RIBA: *Articles.*
- GIRONA (I.): *Institucions de crèdit agrícola.*
- ODYSSE-BAROT: *Les nacionalitats.* Traducció.
- PAGÉS: *L'excursionista.*
- O'CONNELL: *Discursos.* Traducció.
- ROUSIERS: *Càrtells y sindicats.* Traducció.
- LEVY-BRHUL: *El nacionalisme alemany.* Traducció.
- ABADAL: *Filosofia del dret català.*

Aquesta edició facsimil
de *La nacionalitat catalana*
d'Enric Prat de la Riba,
publicada per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya,
s'ha acabat d'imprimir a Barcelona
el dia 14 d'abril de 2007.

Escola d'Administració Pública de Catalunya

C/ de Girona, 20
08010 Barcelona
Tel. 93 567 23 23
Fax 93 567 23 50
www.eapc.cat

ISBN: 978-84-393-7425-1

